

Leksika

2013. gads

- **Kā pareizi raksta vārdu *folija* – ar vienu *l* vai diviem *l*?**

Folija [lat. *folium*, dsk. *folia* 'lapa'] – 'plāna metāla loksne vai lente, arī papīra vai plastikāta loksne ar metāla pārklājumu; izmanto iesaiņošanai, par izolāciju u. c.'; *poligr.* 'papīrs vai sintētiska plēve, kam uzklāts metāla vai krāsas pulveris; lieto attēlu, burtu izveidošanai uz iesējuma' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 233. lpp.).

Follijs [lat. *foliis* 'naudasmaks'] – 'vara monēta Senajā Romā; Bizantijas vara monēta' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 233. lpp.).

Kā redzams no vārdnīcas skaidrojuma, rakstot un runājot par sadzīvē lietojamo materiālu, tas jāraksta un jāizrunā **folija**.

- **Ko nozīmē vārds *brukstalas* tautasdziesmas rindās „Rikšiem bērīt’ es palaidu pār zaļāmi brukstalām”?**

Brukstalas, brūkstaliēna – 'cieši savijušies, kopā saauguši krūmi; arī izcirtums, kurā saauguši jauni kociņi' (Kursīte, J. *Neakadēmiskā latviešu valodas vārdnīca jeb novadu vārdene*. Rīga : Madris, 2007, 403. lpp.). Līdzīgs apvidvārda skaidrojums ir norādīts arī vārdnīcu portālā tīmekļa vietnē www.tezaurs.lv. (Sk. <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=brukstalas>, skatīts 23.07.2013.)

- **Kāda ir vārda *vītiņš* nozīme?**

Vītiņš, arī **vītītis** ir 'mazs, zaļganpelēks zvirbuļveidīgo kārtas dziedātājputns – viens no lapu ļauķiem' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 552. lpp.).

- **Kas māršai – brāļa sievai – dimdina pūriņu tautasdziesmā?**

Dimd, dimd pūriņš,

Pa silu vedot;

To dara māršai

Lielie launagi.

Launadzis, launags, launagis – 1. 'dienvidrietumu vējš, dažreiz arī dienvidaustrumu vējš vai vienkārši dienvidu vējš'; 2. 'ēdienreize'; 3. 'īss atpūtas brīdis pēcpusdienā'. **Launagi** – 'dienvidrietumi', arī 'dienvidvakari' (*Sinonīmu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2002, 102. lpp.). Iespējams, meitai tukšo pūru dimdina garās diendusas – laiks, ko tā būtu varējusi izmantot pūra darināšanai, nevis atpūtai.

- **Kā būtu pareizāk izteikties – „zāju blakusparādību risks *paaugstinās*” vai „zāju blakusparādību risks *palielinās*”? *Paaugstināt* – 'palielināt'. Piemēram, *palielināt algu, palielināt cenas* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 752. lpp.). **Palielināt** – 1. 'padarīt lielāku' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 766. lpp.). Piemēram, *palielināt slodzi, atbildību*. Saskaņā ar vārdnīcas skaidrojumu vārdu nozīmes ir tuvas, pat sinonīmiskas.**

- **Kā ir pareizi – uzklikšķināt uz norādīto *saiti* vai *linku*?**

Saite – 'programmas daļa, dažos gadījumos instrukcija vai adrese, kas nodod vadību un parametrus no viena programmas moduļa citam modulim, galarezultātā no apvienotajiem

moduljiem izveidojot izpildāmo programmu' (*Informātikas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2001, 279.–280. lpp.). Šo terminu ir ieteikusi arī LZA Terminoloģijas komisijas Informācijas tehnoloģijas, telekomunikācijas un elektronikas apakškomisija. (Sk. <http://termini.lza.lv/term.php?term=saite&list=saite&lang=LV>, skatīts 12.08.2013.)

Links gan būtu uzskatāms par angļu valodas barbarismu jeb nevēlamu pārcēlumu.

- **Kas ir *stēla* piemīņas vietā?**

Stēla – 'sakrāls, memoriāls vai informatīvas nozīmes akmens stabs vai vertikāla akmens plāksne ar uzrakstu vai cilni' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 1044. lpp.).

- **Kā ir pareizi – *elektriskā* vai *elektroniskā* zobu suka?**

Viena no vārda **elektrisks** nozīmēm ir 'tāds, ko darbina ar elektrību; tāds, kur izmanto elektrību' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 276. lpp.).

Elektroniska ierīce – 'ierīce, kurā elektronu plūsma iet caur vakuumu vai retinātu gāzi'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 492. lpp.). Tā kā zobu suka ir ierīce, kas darbojas ar elektrību, tas arī būtu norādāms tās nosaukumā – **elektriskā zobu suka**.

- **Kāds būtu angļu valodā rakstītā ēdiena *wrap* ieteicamākais nosaukums latviešu valodā? Praksē tiek lietoti dažādi varianti – *wraps*, *wraps* vai *wrap*.**

Vārds **wrap** (izmantojot vārda rakstību oriģinālvalodā, t. i., angļu valodā, vārdu vajadzētu rakstīt kursīvā) no angļu valodas tulkojams kā 'ietinamais'. Valsts valodas centra mājaslapā norādīts: angļu vārdu *wrap* varētu atveidot kā tītā maize, tītā maizīte vai tītā sviestmaize. (Sk. <http://www.vvc.gov.lv/advantagecms/LV/aktualitates/jautajumiatbildes.html#33>, skatīts 23.07.2013.) Tādējādi angliskās versijas vietā piedāvājam lietot vārdkopu **tītā maizīte**. Piemēram, *tītā maizīte ar kraukšķīgu vistas fileju, salātiem un pikantu tomātu mērci*.

- **Agrāk zemestrīču stiprumu mērija ballēs, kāpēc tagad mēra magnitūdās? Kāda ir atšķirība?**

Rihtera skala – 'mērvienību skala zemestrīču stipruma noteikšanai ballēs pēc zemestrīces izdalītā enerģijas daudzuma'. (Sk. www.termini.lza.lv, skatīts 23.07.2013.)

Magnitūda (no latīņu *magnitudo* 'lielums') – nosacīta mērvienība, kas rāda, kāds enerģijas daudzums uz platības vienību izdalās zemestrīcē vai sprādzienā; to izmanto t. s. Rihtera skalā (no 0 līdz 10 magnitūdām) (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 441. lpp.). Te gan jāpiebilst, ka uz Zemes 10 magnitūdu stipra zemestrīce nav bijusi, savukārt citur magnitūdu maksimums nav ierobežots.

Magnitūda ir mērvienība, kas raksturo zemestrīces relatīvo enerģiju noteiktā dziļumā, respektīvi, centrā, kur tā radusies, savukārt pēc Rihtera skalas nosaka, kāds ir zemestrīces stiprums, kas pietuvināts zemes virsmai. Magnitūdas mēra ar seismogrāfu.

Savukārt balles (no 0 līdz 12) izmanto, lai noteiktu zemestrīces intensitāti, un ar ballēm raksturo zemestrīces nodarīto postījumu lielumu. To nosaka, vērtējot postījumus un salīdzinot ar citās zemestrīcēs reģistrētajiem. Vēsturiski ir izveidotas vairākas zemestrīces intensitātes ballu skalas – Merkalli skala, ko izmanto ASV, MSK-64 skala, ko lietoja PSRS un Austrumeiropas bloka valstīs, un Eiropas makroseismiskā skala, ko izmantojam tagad.

- **Pēdējā laikā presē, arī TV un radio pārraidēs, sporta sacensību aprakstos, *spēle*, *cīņa*, *sacensība* tiek aizvietoti ar jaunvārdu *derbijs*. Līdz šim ar šo vārdu saprata tikai jāšanas sacīkstes jauniem zirgiem.**

Derbijs [angļu *Derby* < angļu īpašv.] – četrus gadus vecu strauju tīrasīņu rikšotāju sacīkstes 1600 m distancē un trīs gadus vecu auļotāju sacīkstes 2400 m distancē; parādījās

Anglijā 1778. gadā (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 151. lpp.) Eponīmu vārdnīcā informācija ir papildināta: „Sacīkstes nosauktas par godu vienam no to iedibinātājiem – Edvardam Smitam Stenlijam, 12. Dērbijas grāfam (*Edwards Smith Stanley, 12th Earl of Derby, 1752–1834*).” (*Jaunā eponīmu vārdnīca*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2012, 47. lpp.)

Jaunākajā „Angļu-latviešu vārdnīcā” (Rīga : Avots 2007, 283.–284. lpp.) *derbijs* norādīts gan kā ikgadējās zirgu skriešanās sacīkstes, gan arī vienkārši ‘skriešanās sacīkstes, kurās var piedalīties jebkurš’, ‘sacīkstes’, ‘velosacīkstes’. LZA Sporta terminoloģijas apakškomisijas priekšsēdētājs *Dr. paed.* Uldis Švinks apstiprinājis, ka mūsdienās šo vārdu attiecina ne tikai uz zirgu skriešanās sacensībām, bet arī uz vietējo komandu (piemēram, kādas lielpilsētas komandu) sacensībām.

• Vai vārdi **ekonomisks** un **saimniecisks** ir sinonīmi?

Ekonomisks – ‘saistīts ar ekonomiku, tai raksturīgs; arī saimniecisks’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 478. lpp.); arī ‘materiāli, saimnieciski izdevīgs’ (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 272. lpp.).

Saimniecisks – ‘tāds, kas attiecas uz saimniecību, saistīts ar ekonomisko dzīvi’; ‘tāds, kas prot labi saimniekot, tāds, kas liecina par šādu prasmi’ (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 937. lpp.).

Kā redzams no vārdnīcu skaidrojuma, vārdu nozīmes ir samērā tuvas, tāpēc minētos vārdus var uzskatīt par sinonīmiem.

• Ar ko atšķiras **procents** no **procentpunkta**?

Procents – ‘simtā daļa no kāda lieluma; šādās simtdaļās izteikta (kā) skaitliskā vērtība’ (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 881. lpp.).

Procentuāls – ‘izteikts, aprēķināts procentos’ (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 881. lpp.).

Kā norāda LU Ekonomikas un vadības fakultātes asociētā profesore Margarita Dunska, jēdziens **procentpunkti** (arī procentu punkti; angļiski *percentage points*) tiek izmantots, ja savstarpēji salīdzina jau aprēķinātās procentuālās attiecības. Piemēram, viena mēneša inflācija ir divi procenti (tās ir ar indeksa palīdzību aprēķinātās procentuālās izmaiņas vai temps), bet nākamajā mēnesī inflācija ir trīs procenti; šos lielumus salīdzinot, varam secināt, ka inflācija ir augusi par vienu procenta punktu. Tāpēc šādā situācijā nav pareizi teikt, ka inflācija ir augusi par vienu procentu, jo izmaiņu procentuālā attiecība šajā gadījumā ir piecdesmit procentu. Arī gadījumos, kad jāsalīdzina divu periodu iekšzemes kopprodukta (IKP) pieauguma tempi, ir jālieto jēdziens **procentpunkti**, nevis procenti, kas šajā gadījumā nav pareizi.

• Kā ir pareizi – līgumu **lauzt** vai **izbeigt**?

Izbeigt – ‘pilnīgi pārtraukt (kādu darbību, pasākumu, stāvokli)’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 490. lpp.).

Lauzt – ‘pārtraukt, likvidēt (piemēram, kādu stāvokli, darbību)’; ‘pārspēt, uzveikt’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 620. lpp.).

Lauzt līgumu – pārtraukt līguma saistību, noteikumu ievērošanu, izpildīšanu (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. Rīga : Zinātne, 1980, 693. lpp.). No valodas viedokļa līgumu var gan *lauzt*, gan *izbeigt*, šādu apstiprinājumu var gūt arī LZA Terminoloģijas portālā (<http://termini.lza.lv/>) un juridiskajos avotos, kur teikts, ka iespējama gan **līguma izbeigšana** (*Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga : Rasma, 1994, 84. lpp.), gan **līguma laušana**, arī pārtraukšana (turpat, 111. lpp.).

- **Vai ir iespējams ierobežot vārda *dokuments* lietojumu?**

Dokuments – ‘juridiski noformēts rakstveida apliecinājums, kas noder par pierādījumu, dod (uz ko) tiesības u. tml.’; ‘rakstveida liecība, informācija; jebkurš materiāls objekts (grāmata, attēls, skaņu ieraksts), kas satur informāciju’. *Vēsturiski dokumenti. (Latviešu valodas vārdnīca. Rīga : Avots, 2006, 252. lpp.)*. Vārds dokuments tiek lietots plaši, un no valodas viedokļa tas ir daudznozīmīgs, tāpēc nozīmes ziņā nav iespējams noteikt (konkrētajā gadījumā – ierobežot) vārda lietojumu tikai kādas konkrētas nozares interesēs.

- **Ko nozīmē *legislatīvs*?**

Legislatīvs – [fr. *législatif* < lat.] – saistīts ar likumdošanu un likumdevējvaru (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Rīga : Avots, 2005, 423. lpp.)*.

- **Vai latviešu valodā ir automobiļu virsbūves tips *universālis*?**

Universālis – ‘vieglais automobilis ar slēgtu divtelpu virsbūvi, kam salons jumta līmenī pagarināts uz aizmuguri, salonu apvienojot ar bagāžnieku. Aizmugurē ir (piektās vai trešās) durvis’ (*Terminoloģijas Jaunumi. Nr. 12. Rīga : Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisija, 2005, 24. lpp.)*. Kā apstiprinājis LZA TK Spēkratu apakškomisijas priekšsēdētājs *Dr. habil. sc. ing. Juris Gunārs Pommers, universālis* ir LZA Terminoloģijas komisijas pieņemtais termins.

2012. gads

- **Ko nozīmē vārds *metrese*?**

Latviešu literārās valodas vārdnīcā pie vārda atrodams skaidrojums ‘mīļākā’, un ir piebilde, ka tas ir novecojis (*Latviešu literārās valodas vārdnīca. 5. sēj. Rīga : Zinātne, 1984, 189. lpp.)*.

- **Kāpēc amata nosaukumos lieto vārdkopu *vadošais pētnieks*, ja valodnieku ieteikums ir vārdu *vadošais* aizstāt ar *galvenais*?**

Institūcijas (šajā gadījumā pētniecības iestādes) izmanto terminu **vadošais pētnieks**, kas ir apstiprināts *Profesiju klasifikatorā* (Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2006, 626. lpp.). Turklāt, tā kā tas patiešām nav viens galvenais pētnieks (salīdzinājumā, piem., ar *galvenais ārsts*), bet tomēr zemāka līmeņa speciālists (par ko liecina fakts, ka šādi pētnieki ir vairāki), arī no loģikas viedokļa šī termina lietojums sevi attaisno.

Vārds *vadošais* ir tiešs krievu valodas vārda *ведущий* tulkojums, un savulaik, runājot par vadošajiem ražotājiem, vadošajiem aktieriem utt., tika ieteikts no šī kalka vairīties. Valodā ir vairāki gadījumi, kad patiešām to arī ir iespējams aizstāt, piem., nevis *vadošie ražotāji, aktieri* u. c., bet *ieciēnītākie, populārākie, atzītie, zināmie* u. tml., taču, raksturojot pētnieka statusu, šīs vārdkopas lietojums ir attaisnojams.

- **Vai pareizi teikt *komunikāciju akadēmija, komunikāciju aģentūra, komunikāciju departaments*, ja zināms, ka minētā institūcija (nodaļa) nodarbojas ar sazināšanos, informācijas apmaiņu u. tml.?**

Lielākā daļa valodas lietotāju vārdu *komunikācija* vienskaitlī lieto pareizi, t. i., runājot par sazināšanos, saziņu, saskarsmi.

LZA Terminoloģijas komisija ir apstiprinājusi arī terminu *komunikācijas teorija*. Tāpat vienskaitļa forma attiecīgā jēdziena izteikšanai lietojama arī terminos *komunikācijas studijas, komunikācijas zinātne*, kā arī zinātniskā grāda nosaukumā *komunikācijas zinātņu doktors*.

Savukārt vārds *komunikācijas* (daudzskaitlī) lietojams, ja runa ir par inženierbūvēm (ceļiem, kanāliem, tuneļiem u. c.), par lielu plūsmu vadiem, tīkliem un informācijas sakaru sistēmām, elektropārvaldes līnijām, ūdensvadiem u. tml. tehnisko aprīkojumu (*Terminoloģijas Jaunumi*. 2008. Nr. 14, 25. lpp.).

- **Ko nozīmē, ja „T kreklus šuj pēc vienādiem lekāliem”?**

Lekāls – 1. 'lineāls vai šablons liektu līniju zīmēšanai'; 2. *tehn.* 'noteiktas konfigurācijas šablons, pēc kā aizzīmē gatavojamās detaļas kontūras vai pārbauda izgatavotās detaļas formu'. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 424. lpp.) Tātad attiecīgo T kreklu šūšanā tiek izmantots vienāds šablons.

- **Kas ir igumens?**

Igumens – [gr. *hēgumenos* (burtiski) 'priekšā ejošais, vadošais'] – pareizticīgo klostera priekšnieks (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 298. lpp.).

- **Kā pareizi saukt mācību iestāžu, t. sk. augstskolu, beidzējus?**

Mācību iestāžu audzēkņi tiek saukti par abiturientiem, absolventiem, reflektantiem. Kā pareizi lietot šos vārdus un kāda ir to nozīme?

Abiturients [vācu *Abiturient* < lat. *abituriens* (*abiturientis*) 'tāds, kas gatavojas iet projām'] – vidējās mācību iestādes beidzējs, pēdējās klases audzēknis (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 10. lpp.).

Absolvents [lat. *absolvens* (*absolventis*) 'beidzējs'] – cilvēks, kas beidz vai ir beidzis mācību iestādi vai kursu un saņēmis attiecīgu diplomu (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 12. lpp.).

Reflektants [vācu *Reflektant* < lat.] – persona, kas pretendē uz ko, pieteikusies uz ko, tīko pēc kā (parasti pieteikusies uzņemšanai mācību iestādē) (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 639. lpp.).

12. klašu audzēkņus pirms izlaiduma un diploma saņemšanas saucim par abiturientiem, nevis absolventiem, jo par tiem skolēni kļūst tikai pēc vidusskolas beigšanas un diploma saņemšanas. Savukārt īsajā laika sprīdī, kad diploms ir saņemts, taču absolvents vēl nav kļuvis par studentu, mācību iestādes beidzējs ir reflektants.

Daļa augstskolu absolventu, lielākoties gados jaunākie, beidzot attiecīgās augstākās mācību iestādes *bakalaurantūru*, iegūs bakalaura grādu un kļūs par attiecīgās zinātņu programmas bakalauriem (latīniskais saīsinājums *Bc.*). Studiju posmu, kas nepieciešams maģistra akadēmiskā grāda iegūšanai, pareizi ir saukt par *maģistrantūru* (pēc analogijas ar *doktorantūru*), un tās beidzēji ir maģistri ar maģistra grādu (*Mg.*).

Attiecīgi pieredzes un zināšanu bagātākie studenti, beidzot doktorantūru, vairs nav doktoranti, bet attiecīgās zinātnes doktori, jo iegūst doktora grādu (saīsinājumā *Dr.*). Lietojot saīsinājumus *Bc.*, *Mg.* vai *Dr.*, svarīgi ir zināt arī attiecīgo zinātņu nozaru pareizos saīsinājumus, kas fiksēti vairākos normatīvajos avotos, kā arī LZA mājaslapā <http://termini.lza.lv/article.php?id=8>.

- **Kāda ir vārda sāls dzimte?**

Lai atbildētu uz šo jautājumu, nepieciešams neliels atskats vēsturē. Lūk, ko par sāls jautājumu raksta valodniece Dz. Paegle: „Mūsdienu literārajā valodā līdz pat 20. gs 80. gadiem bija nostabilizējies sieviešu dzimtes forma vārdu savienojumā *vārāmā sāls*, bet citi ķīmiskie sāļi tika lietoti vīriešu dzimtē, piem., *nātrija sāls*. Toreizējā terminoloģijas komisija vēlējās vienādot „abu sāļu” dzimti un ieteica lietot *vārāmais sāls* un locīt to pēc vārda *akmens* parauga:

N. kas? – *sāls*, G. kā? – *sāls*, D. kam? – *sālim*, A. ko? – *sāli*, I. ar ko? – *ar sāli*, L. kur? – *sāli*. Pret šo ieteikumu iebilda daļa inteliģences, radās plašas diskusijas, tajās piedalījās arī toreizējā Filoloģijas fakultātes Latviešu valodas katedra, kas *sāls* jautājumā deva šādu atbildi: „Valoda ir sistēma, bet svarīgi ir arī citi faktori – tradīcija, analogija. Mūsdienu literārajā valodā ir stabila tradīcija lietot vārdu *sāls* sestās deklinācijas formā, un izlokšņu tradīcija to vairs nevar ietekmēt. Bez tam *vārāmo sāli* no citiem sāļiem nošķirt citā deklinācijā liek semantiskais pamats: valodas praksē *vārāmo sāli* nevar identificēt ar kādu citu, piem., *sērskābes sāli*, kas gan noder dažādās dzīves jomās, bet ne ēšanai.” Arī paši terminoloģijas speciālisti līdzīgas, bet nošķiramas lietas mēdz šķirt pēc dzimtes, piem., *sprauds* ‘bibliotēku kartotēkas iespraužamā plāksnīte’ un jebkura cita *spraud(it)e*. Tomēr līdzīgā gadījumā viņi vārdu *sāls* nevēlas diferencēt. Valodas praksē vārdu *sāls* ar nozīmi ‘vārāmā sāls’ var lietot kā vīriešu, tā sieviešu dzimtē, un vērot, kādā formā tas laika gaitā nostabilizēsies.” (Paegle, Dz. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. I daļa. Rīga : Zinātne, 2003, 33. lpp.)

Savukārt LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāja Valentīna Skujiņa uzskata, ka paralēlo formu lietojums ir novērsts un pieder pagātnei: „Vienādota ir arī vārda *sāls* dzimte vienskaitļa un daudzskaitļa formās, lai novērstu 50.–60. gados terminoloģijas praksē izplatīto formu variantumu un nekonekvenci. Formu nekonekvenci kaut kādā mērā paredzēja toreizējā norma: „tā sāls” (vārāmā) un „tas sālis” – „tie sāļi” ķīmijā. Vārda *sāls* dažu dzimtes un skaitļa formu sakritības dēļ šīs formas lielā mērā tika jauktas: *tā sāls* un *tās sālis*, *tie sāļi* un *tas sālis*, arī *tas sāls*. Turklāt nekonekvence bija vērojama gan runas valodā, gan grāmatās. [...] Formu nekonekvence īpaši traucējoša ir terminoloģijā. Tāpēc LZA Terminoloģijas komisija [20. gs.] 60. gadu beigās, apspriežot ķīmijas terminus, atzina, ka, tā kā latviešu valodas sistēmā lietvārdi parasti tiek lietoti vienā dzimtē, turpmāk terminoloģiskajā praksē vārds *sāls* visos gadījumos lietojams vienā – vīriešu – dzimtē formās *tas sāls* – *tie sāļi*. [...] Vīriešu dzimtes priekšrocības noteica vairāki motīvi: tās daļējā izplatība vienskaitlī un pārsvars daudzskaitlī, tās līdzskaņu celma locījumu paradigmas minimālā atšķirība no sieviešu dzimtes i-celma paradigmas, vairīšanās no homonīmiskās formas *sālis* u. c.” (Skujiņa, V. *Latviešu terminoloģijas izstrādes principi*. Rīga : LVI, 2002, 73. lpp.)

Taču diskusijas par šo jautājumu nerimstas, daudzi uzskata, ka norma būtu jāmaina, jāatļauj paralēls abu dzimšu lietojums utt. Tas skaidri redzams arī veikalos, jo uz dažiem sāls iesaiņojumiem rakstīts *vārāmā sāls*, bet uz citiem – *vārāmais sāls*. Lai gan norma ir noteikta, lietojumā vienprātības joprojām nav.

• **Kāpēc mainās vietvārdu nosaukumi: kā *Kazahija* kļuva par *Kazahstānu*, *Uzbekija* par *Uzbekistānu* u. c.?**

Atbilstoši Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisijas Vietvārdu apakškomisijas 2006. gada 21. marta sēdei, kas apstiprināja valstu un teritoriju nosaukumu atveidojumus latviešu valodā, tā paša gada 19. jūlijā laikraksts „Latvijas Vēstnesis” publicēja sarakstu „Pasaules valstu un teritoriju nosaukumi latviešu valodā”. Šajā sarakstā iekļautas arī tādas valstis kā Turkmenistāna, Kazahstānas Republika, Uzbekistānas Republika, Kirgizstānas Republika u. c.

Pie Kirgizstānas Republikas norādīta piebilde, ka „politiskās konjunktūras radīto nosaukumu *Kirgīzija* oriģinālvalodā nelieto”. Komentējot minēto piebildi, Latviešu valodas ekspertu komisijas Vietvārdu apakškomisijas priekšsēdētājs *Dr. habil. philol.* Ojārs Bušs paskaidroja, ka 95 % gadījumu vispirms nosaukumi mainās attiecīgajās valstīs, tāpēc atbilstošā rakstība ir tikai likumsakarīgs jauno nosaukumu atveidojums latviešu valodā. Kazahstāna, Uzbekistāna u. c. neatkarību atguvušās valstis nosaukumus mainīja pēc Padomju Savienības sabrukuma 1991. gadā. Turklāt tika mainīti ne tikai pašu valstu, bet arī pilsētu, ielu u. tml. nosaukumi

(līdzīgi procesi pēc neatkarības atgūšanas notika arī Latvijā). Kazahstānā tas notika dažādu iemeslu dēļ: gan atsakoties no krievu valodas starpniecības un pielāgojot nosaukumu rakstību atbilstoši kazahu valodas izrunai, piem., *Almati* iepriekšējās *Alma-Atas* vietā, gan politisku apstākļu ietekmē, *Ceĵinogradu* pārdēvējot par *Astanu*.

Nosaukumu mainība laika gaitā nav nekas neparasts. Dažkārt nosaukumi ir mainījušies arī tāpēc, ka laika gaitā attiecīgās valstis (un teritorijas), kā arī tajās runājošās valodas tiek labāk iepazītas, ar tām veidojas ciešāki kontakti un sadarbība arī starp valodas speciālistiem. Tā savulaik atbilstoši arābu valodas izrunai mainījās pareizrakstības norma tādu valstu nosaukumos kā *Irāna*, *Irāka*, *Saūda Arābija* (kādreizējās *Iranas*, *Irakas* un *Saūda Arābijas* vietā). Tāpēc katrs gadījums skatāms un skaidrojams atsevišķi.

• **Vārdu viennozīmīgi drīkst lietot ar nozīmi 'skaidri', 'nepārprotami'?**

Latviešu literārās valodas vārdnīcā vārdiem *viennozīmīgs* (kā īpašības vārdam) un *viennozīmīgi* (kā apstākļa vārdam) norādītas divas nozīmes.

Viennozīmīgs, viennozīmīgi – 1. 'tāds, kam ir tikai viena nozīme (par valodas vienību). Monosēmisks'; 2. 'skaidrs, nepārprotams, arī tiešs'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 447. lpp.)

Savukārt citā avotā norādīts vienīgi – 'tāds, kam ir tikai viena nozīme (par valodas vienību)'. Piemēram, viennozīmīgi vārdi. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 1172. lpp.).

Savukārt citā avotā norādīts vienīgi – 'tāds, kam ir tikai viena nozīme (par valodas vienību)'. Piemēram, viennozīmīgi vārdi. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 1172. lpp.).

• **Kā pareizi saukt Itālijas iedzīvotājus: itāļi vai itālieši?**

Ilgus gadus latviešu valodā tika uzskatīts, ka mūsdienās Itālijā dzīvo itālieši, un tikai senie iedzīvotāji uzskatāmi par itāļiem. Tam par pamatu bija abu minēto vārdu nozīmju šķīrums.

Itālieši – 1. 'romāņu tauta, Itālijas pamatiedzīvotāji'. Itāliešu valoda; 2. 'arī šīs tautas piederīgais'; **itāļi** – 1. vēst. 'indoeiropiešu cilšu grupa, kas pirmajā gadu tūkstoši pirms mūsu ēras apdzīvoja Apenīnu pussalu'; 2. 'itālieši' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 482. lpp.).

Arī Jānis Rozenbergs vēl nesenā pagātnē norādīja: „Itālieši – Itālijas pamatiedzīvotāji, piem., itāliešu dziesmiņās. Itāļi – indoeiropiešu cilšu (latīņu, osku, umbru, samnītu u. c.) grupa, kas pirmajā gadu tūkstoši p. m. ē. apdzīvoja Apenīnu pussalu.” Taču arī 1995. gadā cienijamais autors pieļāva atkāpi: „Taču pēdējā laikā modeļa *portugālieši – portugāļi, spānieši – spāņi* ietekmē (kur paralēlformas nozīmi nediferencē) vārds *itāļi* sastopams arī ar nozīmi *itālieši*” (*Latviešu valodas stilistika*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1995, 216. lpp.). To apliecināja arī valodas prakse: arvien vairāk valodas lietotāju, runājot par mūsdienu Itālijas iedzīvotājiem un viņu valodu, izvēlējās valodā īsāko un šķietami ērtāko variantu – itāļu valoda, itāļu uzņēmēji, itāļu virtuve u. tml. Pamatojoties uz šādu valodas lietotāju izvēli, Valsts valodas centra Latviešu valodas ekspertu komisija 2006. gadā lēma, ka nav pamata minēto nozīmju šķīrumam un mūsdienu Itālijas iedzīvotāji runā itāļu valodā. To apstiprināja arī 2006. gada 19. jūlijā „Latvijas Vēstnesī” publicētie „Pasaules valodu un valodu grupu nosaukumi latviešu valodā”. Savukārt „Tautību klasifikatorā” (www.csb.gov.lv/node/29892/list) norādīts, ka arī iedzīvotāji dēvējami par *itāļiem*, nevis *itāliešiem*. Itāļu „uzvara” pār itāliešiem apliecina, ka valodas praksē bieži vien noteicošā ir tieši valodas lietotāju izvēle. Nav noliedzams, ka šajā gadījumā liela nozīme bijusi arī valodas ekonomijas principam. Pamatojoties uz šo principu, latviešu valodā jau ierasti sakām *spāņi* un *spāņu valoda*, *portugāļi* un *portugāļu valoda*, *īri* un *īru valoda* utt.

• **Vai cepumus drīkst dekorēt?**

Dekorēt – ‘greznot, rotāt (telpu, vietu)’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 300. lpp.).

Garnēt – ‘rotāt (ēdienus)’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 77. lpp.). Kā redzams no vārdu nozīmju skaidrojuma, runājot par cepumiem, tos garnē, bet telpas – dekorē.

• **Kā pareizi teikt: *tuvākie piederīgie* vai *tuvi piederīgie*?**

Tuvākie – ‘[...] kam (ar ko) ir tiešs sakars, tieša saskare, parasti darbībā, norisē (par cilvēkiem)’. Piemēram, *tuvākā priekšniecība, tuvākais darba vadītājs*.

Tuvi – ‘[...] tāds, ar ko ir laba garīgā saskaņa, sirsnīgas, draudzīgas attiecības, arī labi pazīstams, mīļš (par cilvēkiem)’. Piemēram, *tuvs draugs, tuvs studiju biedrs, tuvs kolēģis, tuvi paziņas*. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 43. lpp.)

• **Kas ir karčamnieks?**

Karčamnieks – ‘krodzinieks’. Vārds minēts, piem., šādā tautasdziesmā:

Ai, māsīņi, tavu vīru –

Kā tas poļu karčamnieks;

Būt’ tu manu redzējusi –

Kā tas lauka ozoliņš.

(Ruberte, I. *Senvārdu vārdnīca*. Rīga : Zvaigzne ABC, [b. g], 102. lpp.)

• **Kā pareizi lieto vārdus *vairākkārtējs* un *vairākkārtīgs*?**

Vairākkārtējs – ‘tāds, kas atkārtojas, ko atkārtoti vairākas reizes’. Piemēram, *vairākkārtējie atgādinājumi, vairākkārtējs sacensību uzvarētājs*. **Vairākkārtīgs** – 1. ‘tāds, kas sastāv no vairākām kārtām, tāds, ko veido vairākas kārtas’. Vairākkārtīgi salocīta papīra lapa; 2. ‘tāds, kas ir vairākas reizes lielāks’. Piemēram, *vairākkārtīgi palielināt* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 1143. lpp.).

• **Vai zirgiem ir sari?**

Sari – ‘stingrs, rupjš mats (zīdītāju dzīvnieku apmatojumā)’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7. sēj. Rīga : Zinātne, 1989. 255. lpp.); **astri** – ‘ragvielas pavedieni (zirga astē)’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Zinātne, 1972, 335. lpp.). Tātad, runājot par cūkām, teiksim, ka tām ir sari, savukārt astri ir tikai zirgiem.

• **Vai drīkst locīt simbolisko nosaukumu un teikt, piem., „Laimas” darbinieki?**

Iesaistot tekstā ar pēdiņām izceltu konstrukciju, to saglabā nemainītu (neloka), ja tās priekšā ir attiecīgs nomenklatūras vārds, respektīvi, sugasvārds, kuru loka, piem., pēc publikācijas laikrakstā *Diena*. Otra iespēja – vārdu loka atbilstoši teksta vajadzībām, ja tā priekšā nav attiecīga nomenklatūras vārda, respektīvi, sugasvārda, piem., pēc publikācijas *Dienā*. (Krūmiņa, V., Skujīņa, V. *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Rīga : Valsts kanceleja, 2002, 103. lpp.) Tātad šajā gadījumā simbolisko nosaukumu drīkst locīt.

• **Kā pareizi nosaukt PowerPoint prezentāciju latviešu valodā: *slaidrāde* vai *slīdrāde*?**

Vispirms bija *slīds* (2001. gadā izdotajā *Angļu-latviešu-krievu informātikas vārdnīcā*

Rīga : Avots, 2001, 446. lpp.), bet jau pēc tam (2008. gadā) tika pieņemts termins *slaidi* un

attiecīgi *slaidrāde*, sk. akadēmisko terminu datubāzi www.termi.lza.lv.

● **Kas ir *kliederī*?**

Kliederī ir **cerīņi** (*Sinonīmu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2002, 88. lpp.).

● **Kas ir *ķempe*?**

Ķempe ir **piepe** (*Sinonīmu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2002, 301. lpp.).

● **Kāds ir *tīmiāna* latviskais nosaukums?**

Latviešu valodā minēto garšaugu sauc **mārsils** (*Sinonīmu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2002, 217. lpp.).

● **Kas ir *ķezberes*?**

Ķezberes ir vārda **ķirši** sinonīms (*Sinonīmu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2002, 197. lpp.).

● **Vai *gārša* un *gārša* ir sinonīmi, respektīvi, vai abi vārdi ir nezāļu nosaukumi?**

Gārša – ‘čēmurziežu dzimtas daudzgadīgs lakstaugs ar lielām divkārt trīsstaraini plūksnainām lapām’; **gārša** – ‘mežs, kurā aug egles, bērza, apses, oša un ozola mistrotas audzes. Meža augšanas apstākļu tips, kam parasti raksturīgi pamatmorēnu līdzenumi’. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 79., 82. lpp.). Kā redzams no vārdnīcas skaidrojuma, vārdi nav sinonīmi.

● **Kā saprast vārda *nārbuļi* nozīmi?**

Par **nārbuļiem** dažos Latvijas apvidos sauc jāņuzāles (*Sinonīmu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2002, 229. lpp.).

● **Kā pareizi abonēt laikrakstu: *pasūtīt* vai *pasūtīnāt*?**

Laikrakstu var gan **abonēt**, gan **pasūtīt**, gan **pasūtīnāt**. **Pasūtīt** – ‘uzdot izgatavot (ko)’, ‘uzdot atnest, atvest, atsūtīt (ko)’, ‘uzdot rezervēt (piem., vietu)’, ‘pieteikt abonementu (laikrakstiem, žurnāliem, grāmatām)’, ‘likt doties (uz kurieni, parasti ar kādu uzdevumu)’, ‘aizsūtīt’; **pasūtīnāt** – ‘pasūtīt’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6₁ sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 479. lpp.).

Nebūtu vēlams lietot vārdu savienojumu *parakstīties uz laikrakstiem*, ko patiešām var pārprast, proti, ‘uzrakstīt savu vārdu un uzvārdu uz laikraksta’ (Paegle, Dz., Kušķis, J. *Kā latvietis runā*. Rīga : Zvaigzne ABC, 2002, 12.–13. lpp.).

● **Kāpēc mākslas filmas tagad dēvē par *spēlfilmām*?**

„Aktierfilma, aktierkino – *fiction film, feature* (angļu); *художественный фильм, игровое кино* (krievu); *film à scénario* (franču); *Spielfilm* (vācu). Tas ir apzīmējums, kuru Latvijas kino profesionāļi sāka lietot 20. gs. 70. gados, vairoties no pretenciozā un citus kino veidus diskriminējošā apzīmējuma *mākslas filma*. Apzīmējumā izcelta, iespējams, būtiskākā atšķirīgā iezīme – šādā filmā darbojas aktieris, t. i., persona, kas tēlo noteiktu lomu. 20. gs. 90. gadu sākumā, pateicoties režisora un Nacionālā kinematogrāfijas centra direktora Arvīda Krieva iniciatīvai, termini *mākslas filma* un *aktierfilma* tika aizstāti ar terminu *spēlfilma*, kuram tuvākais ir vācu valodas termins *Spielfilm*. (*Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkino vēsture*. Rīga : Mansards, 2011, 410. lpp.) Turklāt, kā norādījuši Nacionālā kino centra speciālisti, šis jauntermiņš filmu raksturo precīzāk, jo **spēlfilmas** pamatā ir aktierspēle, nevis māksla.

• **Kāpēc jāsaaka *atjaunīgie, nevis atjaunojamie energoresursi*?**

Termins *atjaunīgie resursi* pieņemts, pamatojoties uz faktu, ka šie resursi paši atjaunojas, savukārt *atjaunojamie resursi* kādam būtu jāatjauno. Kā sinonīma vārdkopa lietojama arī *reģeneratīvie energoresursi*, taču ***atjaunīgie energoresursi*** ir latviskais variants. Tie ir „apzinātie energoresursi, kuru atjaunošanos nosaka dabas procesi. Tā ir saules, vēja, biomasas, zemes siltuma un ūdens potenciālās enerģijas daļa, kuras izmantošana pašreizējā tehnikas līmenī ir ekonomiski pamatota”. (Sk. <http://termini.lza.lv/term.php?term=atjaunigie%20energoresursi&list=&lang=>, skatīts 12.08.2012.)

• **Kuru vārdu ir ieteicams lietot: *klikšķināt* vai *spiest*, runājot par datorpeles izmantošanu? Cik zināms, tad labskanīguma dēļ tos vārdus, kuros ir latviešu valodai tik raksturīgie līdzskaņi *š, ķ, č, ž* un to kombinācijas, pēc iespējas ieteicams aizstāt ar citiem vārdiem.**

Tā nebūs taisnība, ka labskanīguma dēļ būtu jāatsakās no latviešu valodas vārdiem, kuros ir līdzskaņi *š, ķ, č* vai *ž*.

Izpētot vārdu *klikšķināt* un *spiest* nozīmes vārdnīcās, var teikt, ka no valodas viedokļa, vērtējot šo taustiņa aizskaršanas procesu, ir iespējams abu vārdu lietojums.

Klikšķināt – ‘panākt, būt par cēloni, ka (kas) vairākkārt klikšķ’. Piemēram, klikšķināt durvju rokturi. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 265. lpp.).

Spiest – ‘iedarbojoties (parasti pakāpeniski) ar spēku (uz ko), panākt, būt par cēloni, ka (tas) kustas, virzās, arī darbojas, iedarbina ko. Šādā veidā iedarbojoties uz (iekārtas, ierīces u. tml.) elementu, panākt, būt par cēloni, ka (tā) darbojas vai pārtrauc darboties’. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7₂ sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 111. lpp.)

Savukārt, konsultējoties ar datorspeciālistiem, noskaidrots, ka populārāks un precīzāks ir tieši vārda ***klikšķināt*** lietojums, turklāt, veicot ar datorpeli dažādas funkcijas, ir ļoti liela nozīme, vai lieto vienu klikšķi vai dubultklikšķi (tāds padoms pieejams datormācības materiālos).

2011. gads

- Ko nozīmē burts ***U*** jauniešu izlašu apzīmējumos ***U-16, U-18, U-20*** u. tml.?
- Vai ir kāda atšķirība starp vārdiem ***ilggadējs*** un ***ilggadīgs***?
- Kā ir pareizi: ***šī*** gada vai ***šā*** gada?
- Vai ***pirmām kārtām*** un ***pirmkārt*** ir sinonīmi?
- Kā saukt spāņu ātrās uzkodas: ***načo*** vai ***načos***?
- Kā pareizi saukt grezna līgavas tērpa ***šlepi***?
- Kā ir pareizi: ***reģipsis, rīgipsis*** vai ***riģipsis***?
- Kā pareizi rakstāma partikula: ***nuja*** vai ***nujā***?
- Kas ir ***geocaching*** un kā to latviskot?
- Vai cilvēks, kas godprātīgi bankā pilda kredītaistības, respektīvi, maksā aizņēmumu un procentus, ir uzskatāms par ***parādnieku***?
- Kas ir ***debitors***?
- Kā norādīt reģistrā katoļu un luterāņu piederību konfesijai sieviešu dzimtē?
- Izlasīju anketā, ka man jānorāda savs ***domicils***. Ko tas nozīmē, un vai tādu vārdu drīkst lietot?
- Kā pareizi latviešu valodā lietojams vārds ***skansts***, un ko tas nozīmē?
- Ko nozīmē ***drakonisks***?
- Cik pareizi ir teikt, ka notiek ***piemiņas memoriāls***? Vai vārdu ***memoriāls*** drīkst lietot šādā nozīmē?
- Kāds ir diktatora vadības stils: ***autoritatīvs*** vai ***autoritārs***?
- Kāpēc zinātni par Austrumu vēsturi sauc par ***orientālistiku***?

- Līdz šim biju dzirdējis, ka ir **Post Scriptum** (saīsinājumā P. S.). Vai ir arī tāds vārds kā **postskripts**?
 - Ar ko **dolmas** atšķiras no **kāpostu tīteņiem**?
 - Kas ir **paušāla** apdrošināšana?
 - Kas ir **rojalti**?
 - Kas ir **ragata**?
 - Ko nozīmē **skatoloģiskā leksika**?
 - Kā pareizi dēvēt **nefasētu sviestu**?
 - Ar ko atšķiras **žāvēti** un **kaltēti** augļi?
 - Vai atšķiras vārdu **ranča** un **rančo** nozīme?
 - Vai zīmes „+“ **nosaukums** jāraksta ar vienu vai diviem -s?
 - Namsaimnieks mēneša beigās prasa norādīt skaitītāja elektroenerģijas **rādītāju**. Man šķiet, ka pareizi būtu prasīt norādīt skaitītāja **rādījumu**.
 - Kā saukt Dž. Sorosa damubiedrus un sekotājus: **sorosieši, sorosisti, sorosoīdi, sorosēni, sorosīti**?
 - Kā pareizi saucama Ņujorkas **Metropoliten** opera? Latviski, sakot **Metropolitēna opera**, iznāk, ka tā ir pilsētas dzelzceļa opera?
 - Vai pareizi ir **atbildīgā persona** vai **atbildīga persona**?
 - Kā latviski pareizi saukt **Power-Point** uzstāšanos: **slaidrāde** vai **slīdrāde**?
 - Vai uz normatīvajiem aktiem, kas ir spēkā, attiecināma **spēkā esība** vai **spēkā esamība**?
 - Kā pareizi latviskojams vārds **vobleris** – reklāmas izvietojuma instruments, kas piekarināms ar (visbiežāk) caurspīdīgu kājiņu?
 - Kā zinātniski sauc **mājvārdus**?
 - Kā latviski nosaukt **zidaiņu apģērbu body** (angļu val. arī *body shaper, body-suit*)? Māmiņas to nosaukušas par **bodišiem**. Vai tas ir oficiāli?
 - Kā pareizi: **informācijas tehnoloģijas** vai **informāciju tehnoloģiju** speciālists?
- **Ko nozīmē burts U jauniešu izlašu apzīmējumos U-16, U-18, U-20 u. tml.?**

Burts **U** apzīmē jauniešu komandu vecumposmu (no angļu vārda *under* 'zem'). Tas nozīmē, ka attiecīgajā izlasē drīkst piedalīties tikai tie jaunieši, kas vēl nav sasnieguši attiecīgajā apzīmējumā norādīto vecumu, piem., 16, 17, 18 utt. gadus (Bankavs, A. *Vienburta vārdnīca*. Rīga : Avots, 113.lpp.).

Sporta praksē gan nereti vecumgrupu ierobežojumus saista ar noteiktu dzimšanas gadu, nevis reālo vecumu kādu sacensību norises brīdī, tāpēc samērā bieži vērojama neatbilstme starp jauniešu komandas nosaukumā saistījumā ar burtu **U** norādīto vecumu un šīs komandas spēlētāju patieso vecumu.

- **Vai ir kāda atšķirība starp vārdiem ilggadējs un ilggadīgs?**

Ilggadējs – 1. 'tāds, kas pastāv, darbojas, noris gadiem ilgi, vairākus, daudzus gadus, arī tāds, kas izveidojies, uzkrājies daudzgadu gaitā', piem., *ilggadējs darbinieks, ilggadēji meklējumi, ilggadēji pētījumi, ilggadēja pieredze*.

Ilggadīgs – 'tāds (augšs), kas aug vairākus gadus; daudzgadīgs', piem., *ilggadīgie zālāji, ilggadīgie augi*. (Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 2005, 389. lpp.)

- **Kā ir pareizi: šī gada vai šā gada?**

Vīriešu dzimtes norādāmajam vietniekvārdam *šis* ģenitīvā ir paralēlfomas **šā** un **šī** (*Pareizrakstības un pareizrunas rokasgrāmata*. Rīga: Avots 2002, 125. lpp.). Uz paralēlformām norāda arī *Latviešu pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca* (Rīga: Avots 1995, 780. lpp.), *Latviešu literārās valodas morfoloģija* (Rīga: Zinātne 2003, 82. lpp.) u.c. avoti. Neviens no tiem nav norāžu, ka kāda no šīm formām būtu vēlamāka vai ieteicamāka, tāpēc izvēle atkarīga no katra valodas lietotāja ieraduma, lingvistiskās gaumes un stila izjūtas.

- **Vai pirmām kārtām un pirmkārt ir sinonīmi?**

Pirmām (arī *vispirmām*) **kārtām**, arī *pirmā* (arī *vispirmā*) kārtā – ‘vispirms; arī galvenokārt’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga: Zinātne, 1980, 181. lpp.)

Pirmkārt – iespraudums, ko ‘lieto, apzīmējot pirmo elementu uzskaitījumā’ (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 856. lpp.).

Kā redzams no vārdu nozīmju skaidrojuma, minētās leksēmas nav sinonīmi.

- **Kā saukt spāņu ātrās uzkodas: *načo* vai *načos*?**

Spāņu ātrās uzkodas **načo** (no spāņu *nachos*) ir mazas un lielas. Mazos načo – kukurūzas skraukšķus (čipsus) parasti pasniedz ar mērci, lielos – garnē ar sieru, papriku, salātiem u. tml. (*Preses lasītāja svešvārdu vārdnīca*. Sast. I. Rozenvalde. Rīga: Nordik, 2004, 324. lpp.).

Forma *načos*, visticamāk, izplatījies, tieši pārceļot vārdu no spāņu valodas latviešu valodā. Ja spāņu valodā lietvārds vienskaitlī beidzas ar patskani (*nacho*), daudzskaitļa formā tam pievieno galotni -s (*nachos*).

- **Kā pareizi saukt grezna ligavas tērpa *šlepi*?**

Šlepe – ‘dekoratīvs kleitas mugurpuses pagarinājums, kas skar zemi vai slīd pa zemi’, ir sarunvalodas vārds (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 1991, 7₂ sēj. 385. lpp.). Vārdnīca piedāvā vāciskās cilmes vārda *šlepe* vietā lietot mazāk zināmo sinonīmu *velce*.

- **Kā ir pareizi: *reģipsis*, *rīgipsis* vai *rīgipsis*?**

Rīgipsis – [Rī(gas) ģipsis] *būv.* ‘sausā apmetuma loksnes; sastāv no presētas būvgīpša masas, kas dažreiz ir stiegrota ar organiskām šķiedrām un no abām pusēm ir aplīmēta ar kartonu’ (*Zinātnes un tehnoloģijas vārdnīca*. Rīga: Norden AB, 2001, 569. lpp.).

- **Kā pareizi rakstāma partikula: *nuja* vai *nujā*?**

Nuja, retāk **nujā** – ‘jā gan, tieši tā; protams’. No pareizrakstības viedokļa abas formas ir pareizas (*Pareizrakstības un pareizrunas vārdnīca*. Rīga: Avots, 1995, 521. lpp.). Arī vārdu nozīmes neatšķiras (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 5. sēj. Rīga: Zinātne, 1984, 766. lpp., arī *Latviešu literārās valodas vārdnīca* [tiešsaiste]. Letonika. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/llvv/>). Tāpēc abas partikulas ir vienlīdz lietojamas neatkarīgi no beigu patskaņa -a kvantitātes atšķirības.

- **Kas ir *geocaching* un kā to latviskot?**

Slēpņošana (izmantojot angļismu, *džeokečings*) pamatojas uz orientēšanos ar GPS jeb globālo pozicionēšanās iekārtu un vēlmi atrast slēpni jeb „dārgumus”, kas nav materiāli vērtīgi. Parasti šie dārgumi ir viesu grāmata, kurā atradējs pierēģistrējas, un kādas simboliskas lietas, piem., uzlīmes, priekšmeti vai mantiņas. Šīs modernās aizraušanās piekritējus vieno meklēšanas azarts.

- **Vai cilvēks, kas godprātīgi bankā pilda kredītaistības, respektīvi, maksā aizņēmumu un procentus, ir uzskatāms par *parādnieku*?**

Parādnieks – 1. 'cilvēks, arī iestāde, organizācija u.tml., kas ir (ko) aizņēmusies, ir (kādam, kam) parādā.' 2. *pārn.* 'cilvēks, kam ir morāls pienākums (kādam) atlīdzināt' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 775. lpp.).

Pamatojoties uz vārdnīcas skaidrojumu, var secināt, ka, par spīti godprātīgai attieksmei pret sava parāda kārtošānu, kamēr tas nav nokārtots, fiziska vai juridiska persona uzskatāma par parādnieku.

- **Kas ir *debitors*?**

Debitors – 'parādnieks (fiziska vai juridiska persona)' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 140. lpp.), 'juridiskas vai fiziskas personas parādnieks' (*Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2000, 115. lpp.).

- **Kā norādīt reģistrā katoļu un luterāņu piederību konfesijai sieviešu dzimtē?**

Katolis ir Romas katoļu baznīcas loceklis; katoļticīgais. Atbilstošā sieviešu dzimtes forma ir **katoliete**. Luteriskās baznīcas locekles un luterisma piekritējas sauc par **luterānēm**. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 496. un 609. lpp.).

- **Izlasīju anketā, ka man jānorāda savs *domicils*. Ko tas nozīmē, un vai tādu vārdu drīkst lietot?**

Domicils [lat. *domicilium* 'dzīvesvieta'] – 'pastāvīga dzīvesvieta' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 172. lpp.) Ierastāka latviešu valodā ir vārdkopa *pastāvīga dzīvesvieta*, taču minētā vārda nozīme atbilst anketā prasītajam. Anketu sastādītājiem gan vajadzētu ievērot, ka latviešu valodā šis vārds tiek reti lietots, vairumam svešs un var radīt neizpratni.

- **Kā pareizi latviešu valodā lietojams vārds *skansts*, un ko tas nozīmē?**

Skansts, *skansts*, dsk. ģen *skanšu*; retāk *skanste*, *-es*, dsk. ģen. *-šu vēst.* 'lauka nocietinājums, ko parasti veidoja zemes uzbērumi un grāvji slēgtā četrstūrī' // *pārn.* 'valnim līdzīgs veidojums' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7₁ sēj. Rīga: Zinātne, 1981, 510. lpp.). Kā redzams no vārdnīcas skaidrojuma, vārds tiek lietots sieviešu dzimtē kā 6. deklinācijas lietvārds, retāk 5. deklinācijā. Taču tieši šī – retāk izmantotā forma – *skanste* – kļuvusi par pamatu Skanstes ielas nosaukumam Rīgā.

- **Ko nozīmē *drakonisks*?**

Drakonisks [pēc seno Atēnu likumdevēja Drakona vārda] – 'joti bargs, nežēlīgs' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 175. lpp.).

- **Cik pareizi ir teikt, ka notiek *piemiņas memoriāls*? Vai vārdu *memoriāls* drīkst lietot šādā nozīmē?**

Vārda pamatā ir latīņu vārds *memorialis* 'piemiņas cienīgs', un to lieto vairākās nozīmēs.

Memoriāls – 1. 'arhitektoniski skulpturāls veidojums kāda nozīmīga notikuma vai ievērojama cilvēka piemiņai', 2. *sportā* 'izcilu sportistu vai slavenu ar sportu saistītu cilvēku atcerei veltītas sporta sacensības'.

Memoriāls – ‘tāds, kas domāts kāda notikuma vai personas atcerei, piem., *memoriālais muzejs, memoriālais parks*’ (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 462. lpp.).

Kā redzams no vārda nozīmju skaidrojuma, *memoriāls* kāda notikuma vai personas atcerei patiešām var notikt, taču apzīmētājs *piemiņas* gan ir lieks, jo attiecīgā nozīme iekļauta jau vārdā *memoriāls*.

- **Kāds ir diktatora vadības stils: autoritatīvs vai autoritārs?**

Autoritārs [fr. *autoritaire* ‘valdonīgs’ < lat. *auctoritas* ‘vara’] – ‘tāds (režīms, vara), kas nepieļauj opozīciju, varas dalīšanu un plurālismu’; **autoritāra vadīšana** – ‘tāda vadīšana, kurā no darbiniekiem prasa bezierumu paklausību un maz uzklausu viņu viedokli’.

Autoritatīvs [vācu *autoritativ* < lat.] – 1. ‘tāds, kam ir autoritāte’; 2. ‘tāds, kurā izpaužas autoritāte; tāds, ko pieņem bez iebildumiem’; *autoritatīva vara* – ‘sabiedrības vairākuma labprātīgi pieņemta vara’ (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 84. lpp.).

Tāpēc diktatora vadības stilu saucim par *autoritāru*.

- **Kāpēc zinātni par Austrumu vēsturi sauc par orientālistiku?**

Orientālistika [vācu *Orientalistik* < lat. *orientalis* ‘austrumu-’] – ‘zinātņu komplekss, kas pēti Austrumu zemju vēsturi, kultūru, valodas, literatūru’ (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 528. lpp.). Kā redzams no vārda nozīmes skaidrojuma, orientālistikā iekļautas vairākas zinātnes, ne tikai nozare par Austrumu vēsturi.

- **Līdz šim biju dzirdējis, ka ir *Post Scriptum* (saīsinājumā P. S.). Vai ir arī tāds vārds kā *postskripts*?**

Postskripts (arī **P. S.**) – ‘papildinājums uzrakstītai un parakstītai vēstulei’, piem., *postskriptā autors norādījis* [...] (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 594. lpp.). Lai gan vārdnīcā norādīts, ka minēto papildinājumu lieto vēstulēs, praksē *postskripts* (arī **P. S.**) tiek lietots arī rakstos (publikācijās).

- **Ar ko *dolmas* atšķiras no *kāpostu tīteņiem*?**

Kāpostu tīteņu gatavošanā, kā liecina pats nosaukums, pildījuma tīšanā ir izmantotas kāpostgalvu lapas. **Dolmas** [tirku *dolma* ‘maltā gaļa’] ir tīteņi ar malto gaļu (parasti aitas gaļu), kas ietīti viņogu lapās (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 172. lpp.).

- **Kas ir *paušāla* apdrošināšana?**

Paušāls – ‘kopējs, summārs; tāds, kas sarēķināts kopā’. *Paušāla apdrošināšana* – ‘apdrošināšana, kur apdrošina nevis attiecībā uz katru atsevišķu risku, bet gan attiecībā uz visiem riska veidiem un par vienu kopēju summu’ (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2006, 556. lpp.).

- **Kas ir *rojalti*?**

Rojalti (no angļu *royalty*) – ‘regulāri procentu atskaitījumi, kurus nemainīgā apjomā izmaksā autortiesību vai patenta īpašniekam ik pēc noteikta līgumā paredzētā laika. Šos maksas procentus nosaka vai nu no saražotās, vai pārdotās preces vērtības, vai arī citādi. To saņem

zinātnieki u. c. radošu darbu autori' (*Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 2000, 442. un 57. lpp.) Latviešu valodā šo autorhonorāra paveidu varētu saukt par *procenthonorāru* vai *procentatlīdzību*.

- **Kas ir ragata?**

Ragata – 'hidrotehniska ierīce (kā, parasti pludināmo koku) virzīšanai pa ūdenstilpi vai arī aizturēšanai kādā ūdenstilpes vietā', piem., *pludināšanas ragata, koku ragata* (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6₂ sēj. Rīga: Zinātne, 1987, 510. lpp.).

- **Ko nozīmē skatoloģiskā leksika?**

Saskaņā ar vārda izcelsmi [gr. *skōr* (*skatos*) 'izkārņījumi'] tā ir leksika, kas sarunvalodā raksturo (ar vielmaiņu saistītos) organisma fizioloģiskos procesus, piem., *čurāšana, kakāšana* u. tml.

- **Kā pareizi dēvēt nefasētu sviestu?**

Sviests, kas nav fasēts trauciņos, paciņās u. tml., var būt gan *sverams* (pie šī apzīmējuma esam pieraduši), gan *vajējs*.

Vajējs – 'tāds, kas nav iesaiņots tarā, nav safasēts, nav iepildīts pudelēs u. tml. (parasti par pārtikas produktiem)' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga: Zinātne, 1996, 289. lpp.).

- **Ar ko atšķiras žāvēti un kaltēti augļi?**

Žāvēt – 'ar siltumu, gaisa plūsmu mazināt (kā) mitrumu, ūdens saturu; arī kaltēt', piem., *žāvēti āboli, žāvētas sēnes, žāvētas aprikozes* (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga: Zinātne, 1996, 686. lpp.).

Kaltēt – 'ar siltumu, gaisa plūsmu mazināt (kā) mitrumu, ūdens saturu', piem., *kaltēti augļi*. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga: Zinātne, 1980, 111. lpp.).

Kā liecina vārdnīcas skaidrojums, minētie vārdi ir sinonīmi.

- **Vai atšķiras vārdu ranča un rančo nozīme?**

Ranča [angļu *ranch* < Amerikas spāņu *rancho* 'kopīgas maltītes ieturētāji'] – 1. 'lopkopības ferma, arī kovboju mītne un pagalms ASV rietumos'. 2. 'vienstāva vai vairāklīmeņu savrupmāja (ASV)' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 630. lpp.).

Rančo [Amerikas spāņu *rancho* 'kopīgas maltītes ieturētāji'] – 'lauku mājas Latīņamerikā' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 630. lpp.).

- **Vai zīmes „+” nosaukums jāraksta ar vienu vai diviem -s?**

Plus – 1. 'matemātikā – lieto starp diviem skaitļiem, norādot, ka tie ir savstarpēji saskaitāmi'. *Pieci plus divi ir septiņi*. 2. 'lieto, apzīmējot pozitīvus lielumus; lieto pirms temperatūras apzīmējuma, norādot, ka temperatūra ir virs nulles'. *Gaisa temperatūra ir plus pieci grādi*.

Pluss – 1. 'saskaitīšanas zīme (+) un lieluma pozitīvitātes apzīmējums matemātikā'. *Likt plusu starp diviem skaitļiem.* 2. *pārn.* 'pozitīvā puse, priekšrocība'. *Apsvērt visus plusus un mīnus.* (Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 2006, 866. lpp.).

Tātad matemātikā lietojama plusa zīme.

- **Namsaimnieks mēneša beigās prasa norādīt skaitītāja elektroenerģijas rādītāju. Man šķiet, ka pareizi būtu prasīt norādīt skaitītāja rādījumu.**

„Ar izskaņu *-tājs* beidzas dažādu rīku, mehānismu, mašīnu nosaukumi. [...] šai grupai pievienojas arvien jauni atvasinājumi, kas agrāk apzīmēja tikai tīro darītāju, darbības veicēju. Šādi atvasinājumi, kas apzīmē rīkus, mašīnas, mašīnu daļas, mehānismus, piem., *modinātājs, rādītājs, rušinātājs, smidzinātājs, maisītājs* u.c.” (*Mūsdienu latviešu literārās valoda gramatika*. I daļa. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1959, 154. lpp.). Savukārt atvasinājumi ar izskaņu *-ums* apzīmē darbības vai norises rezultātu.

Tā kā šajā gadījumā taisnība ir īrniekam, kam mēneša beigās namsaimniekam ir jāuzrāda skaitītāja elektroenerģijas **rādījums** (patērētās elektroenerģijas daudzums), nevis *rādītājs* (ierīce).

- **Kā saukt Dž. Sorosa damubiedrus un sekotājus: *sorosieši, soroisti, soroīdi, sorošēni, soroīti*?**

Visi minētie vārdi darināti, īpašvārdam *Soross* pievienojot kādu izskaņu. No valodas viedokļa katrai no šīm izskaņām ir sava specifiska nozīme, kas atvasinājumam piešķir konkrētu nozīmes niānsi.

Latviešu cilmes izskaņa *-ietis* tradicionāli liecina par piederību pie kāda kolektīva vai virziena, piemēram, „Dinamo” – *dinamietis*, Kants – *kantietis*.

Latviešu cilmes izskaņa *-ēns* tradicionāli norāda uz nepieaugušām personām – *skolēns*, atvasinājumiem ar šo izskaņu var būt arī deminutīva raksturs – *meitēns, dēlēns*. Reizumis šo izskaņu lieto, lai apzīmētu arī radniecību – *brālēns*.

Citvalodu cilmes izskaņa *-īds* norāda uz to, kam piemīt noteiktas pazīmes noteiktā grupā, piemēram, *invalīds*.

Citvalodu cilmes izskaņu *-ists* lieto, lai nosauktu kādu nozares speciālistu vai kāda virziena pārstāvi, piemēram, *rainists, humānists*.

Citvalodu cilmes izskaņa *-īts* parasti norāda uz minerāliem, ķīmiskām vielām, iekaisumiem vai darījumdarbības procesiem, piemēram, *dinamīts, bronhīts, tranzīts*.

No latviešu valodas viedokļa par veiksmīgāko būtu uzskatāms atvasinājums *sorosieši*, tas ir pareizi darināts un norāda, ka šādi nosauktajām personām ir saistība ar Dž. Sorosu. Tāpat nevar noliegt, ka ir iespējams sinonīmisks darinājums *soroists* (te gan jāpadomā par labaskaņu, jo veidojas vārdu spēli – *soro-sists*).

Jāpiebilst, ka autori, izvēloties dažādus atvasinājuma variantus, parāda atšķirīgu emocionālu attieksmi pret šo personu grupu.

- **Kā pareizi saucama Ņujorkas *Metropolitan opera*? Latviski, sakot *Metropolitēna opera*, iznāk, ka tā ir pilsētas dzelzceļa opera?**

Metropolitēns [no fr. *métropolitain*], arī *metro* – 'pilsētas elektriskais dzelzceļš, kas izbūvēts pazemes tuneļos vai virszemē speciāli izveidotos iecirkņos, vai uz estakādēm' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 468.–469. lpp.).

Metropole [gr. *metropolis* < *mētēr* 'māte' + *polis* 'pilsēta'] – galvaspilsēta; apgabala vai provinces centrālā pilsēta (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga: Avots, 2005, 468. lpp.).

Rakstot un izrunājot latviešu valodā, korekti būtu teikt: ***Nujorkas Metropoles opera***. Praksē rakstos tiek lietots arī slīpraksts „*Nujorkas Metropolitan opera*” – tādējādi norādot, ka tā ir rakstība angļu valodā. Šādā gadījumā izrunā būtu jāsauglabā oriģinālvalodas uzsvars – „*Nujorkas Metro'politan opera*”. Nebūtu ieteicams *Metropoles* operu dēvēt par *Metropolitēna* operu – tā patiešām nav dzelzceļa, bet pilsētas opera.

- **Vai pareizi ir *atbildīgā persona* vai *atbildīga persona*?**

Kā liecina akadēmiskā terminu datubāze (<http://termini.lza.lv>) termins *atbildīgā persona* lietojams ar noteikto galotni.

- **Kā latviski pareizi saukt *Power-Point* uzstāšanos: *slaidrāde* vai *slidrāde*?**

1998. gadā LZA Terminoloģijas komisija pieņēma šādu termina *slidrāde* skaidrojumu „Iepriekš izvēlētu diagrammu un grafiku izspīdināšana displeja ekrānā noteiktā kārtībā. Pievienojot papildu spiežampogas, var mainīt programmā paredzēto slīdu parādīšanas kārtību, parādīt kādu konkrētu slīdu vai pārtraukt slīdu demonstrēšanu”, savukārt 2008. gadā tika nolemts šo procesu saukt par ***slaidrādi***. Pieejams akadēmiskā terminu datubāzē <http://termini.lza.lv/>. Tā kā praksē sastopami abi *Power-Point* nosaukumi, priekšroka būtu dodama jaunākajam lēmumam, respektīvi, vārdam *slaidrāde*.

- **Vai uz normatīvajiem aktiem, kas ir spēkā, attiecināma *spēkā esība* vai *spēkā esamība*?**

Lai novērstu terminoloģijā nevēlamo sinonīmiju un daudznozīmīgumu, LZA Terminoloģijas komisija jau 1990. gadā vārdus *esamība* un *esība* ir apstiprinājusi atšķirīgu terminu funkcijā:

esamība – 'matērijas objektīvā realitāte, tās pastāvēšana neatkarīgi no apziņas'; ***esība*** – 'pastāvēšana, eksistence', t.i., ja runa ir par to, 'kas ir un kas nav'.

Pamatojoties uz šo nozīmes skaidrojumu, attiecinājumā uz normatīvajiem aktiem, ja runa ir par to, vai tie ir spēkā vai nav, lietojams termins ***spēkā esība***, atsakoties no iepriekš lietotās *spēkā esamības*, jo šai gadījumā nav runa par objektīvās realitātes un cilvēka apziņas sakarībām (*Terminoloģijas Jaunumi* Nr. 4. Rīga: LZA Terminoloģijas komisija, 2003, 8. lpp.).

- **Kā pareizi latviskojams vārds *vobleris* – reklāmas izvietojuma instruments, kas piekarināms ar (visbiežāk) caurspīdīgu kājiņu?**

Vobleris ir (cenas, reklāmas) ***svārsteklis***. (Pieejams: <http://termini.lza.lv/>)

- **Kā zinātniski sauc mājvārdus?**

Oikonīms – vietvārda paveids, kas nosauc apdzīvotu vietu, piem., *Rīga, Bēne, Ragaciems, Nujorka*. Latviešu onomastikā par oikonīmiem pieņemts uzskatīt arī mājvārdus.

Oikodomonīms – vietvārda paveids, kas nosauc atsevišķu ēku (parasti pilsētā vai ciematā), piem., *Benjamiņa nams, Tiesu nams, Stūra māja* (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2007, 267. lpp.)

- **Kā latviski nosaukt zīdaiņu apģērbu *body* (angļu val. arī *body shaper, body-suit*)? Māmiņas to nosaukušas par *bodišiem*. Vai tas ir oficiāli?**

Tekstilrūpniecības terminoloģijas apakškomisijas priekšsēdētājs *Dr. sc. ing.* Ivars Krieviņš paskaidroja, ka latviešu valodā šis apģērba gabals ir saucams *bodijas* (mazāk ieteicams *torstriko*).

Bodija – ‘no elastīgas vai neelastīgas drānas piegriezta augšģērba (piemēram, blūzes, lenčkreklīņa, ņiebura, pulovera) un elastīgu biksiņu apvienojums viengabala ģērbā, kas vismaz lejas daļā pieder apakšdrēbju kārtai. Parasti tam ir gluds un ciešs augšdaļas pieklāvums figūrai, ko veicina arī pavēderē iestrādātā aizdare’. Šis termins ir apstiprināts LZA TK Tekstilrūpniecības terminoloģijas apakškomisijā 2003.gadā.

- **Kā pareizi: *informācijas tehnoloģijas* vai *informāciju tehnoloģiju* speciālists?**

Informācijas tehnoloģija (IT) – ‘zināšanu, metožu, paņēmieni un tehniskā aprīkojuma kopums, kas ar datoru un sakaru līdzekļu starpniecību nodrošina jebkuras informācijas iegūšanu, glabāšanu un izplatīšanu’ (*Angļu-latviešu-krievu informātikas vārdnīca. Dati, datu apstrāde un pārraide*. Rīga: Avots, 2001, 244. lpp.). Šī darba veicējs ir *informācijas tehnoloģijas projektu vadītājs* (*Profesiju klasifikators*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 657. lpp.).

2010. gads

- Kā atveidot angļu **flash mob** latviešu valodā? Dažviet lasāmi minētā jēdziena latviskojumi: *mirkļa pasākums, mirkļa saiets, mirkļa akcija, momentakcija*, arī *zibakcija* (pēc analogijas ar jau ierasto *zibatmiņu* angļisma *flešs* vietā).
- Latviešu valodā – salīdzinājumā ar itāļu valodu – vārdiem **pasta** un **makaroni** ir atšķirīgas nozīmes. Cik pamatota un ieteicama būtu tradīcijas maiņa šo vārdu lietojumā?
- Kā saprast vārdu **drastisks** teikumā „Tik drastiskas izturēšanās pret darba ņēmējiem nav bijis nekad”?
- Kā radies apzīmējums **kasko**?
- Vai cilvēks, kas saistīts ar bohēmu, ir **bohēmists** vai **bohēmietis**? Valodas lietojumā sastopami abi varianti, vārdnīcās ir **bohēmietis**, bet ar to apzīmē arī Bohēmijas iedzīvotāju.
- Liepājā lepojas ar atjaunoto Karostas tiltu, kas ir **izgriežams**. Vai tiešām tilts var būt **izgriežams**?
- Kas ir **fantoma** sāpes? Kā to saprast šādā teikumā: „Neskatoties uz lielo prieku par politiskajām pārmaiņām, Austrumvācijā vācu valodā varēja vērot sava veida **fantoma** sāpes.”
- Kas ir **relevanta** informācija?
- Kas ir **halāla** produkti?
- Kā pareizi saukt „**guļošos policistus**”?
- Kā ir pareizi teikt: dibināta **patstāvīga** vai **pastāvīga** komisija?
- Kā literārajā valodā pareizi saukt **rāvējslēdzēja mēlīti**, respektīvi, detaļu, ar kuras palīdzību tiek atvērts **rāvējslēdzējs**?
- Kā pareizi būtu latviskojams pēdējā laikā popularitāti ieguvušais sociālais tīkls „Twitter”? Varianti, kas pašlaik jau iegājušies „Twitter” lietotāju vidē, ir – **tvīteris** un **tvīters**. Dzirdēts arī **čīveklis** un **vīteris**. Kā nosaukt pašu „Twitter” lietošanas procesu – **tvītošana, tvīterošana, čīvināšana** vai **vīterošana**?
- Kā ar svešvārdu nosaukt darbību **iemidzināt** (*uz mūžu*)?
- Kad latviešu valodā lietojams **termināls** un kad **terminālis**?
- Kā ir pareizi: nāku no **mājām** vai nāku no **mājas**?
- **Kā atveidot angļu *flash mob* latviešu valodā? Dažviet lasāmi minētā jēdziena latviskojumi: *mirkļa pasākums, mirkļa saiets, mirkļa akcija, momentakcija, arī zibakcija* (pēc analogijas ar jau ierasto *zibatmiņu* angļisma *flešs* vietā).^[1]**

Anglismu *flash mob* lieto, apzīmējot iepriekš organizētu cilvēku grupas (vai pūļa) pulcēšanos noteiktā vietā un laikā, lai veiktu kādu vienotu un iepriekš saskaņotu darbību.

Jautājums par angļu **flash mob** atveidi latviešu valodā tika izskatīts LZA Terminoloģijas komisijas (TK) 24. 08. 2010. sēdē. Sēdes dalībnieki atzina, ka šis jautājums nav īsti LZA TK

kompetencē, proti, lai kādu no variantiem apstiprinātu oficiāla un tātad obligāti lietojama termina statusā. Tomēr no visai liela saņemto piedāvājumu klāsta par, iespējams, atbilstošākajiem tika atzīti: *pēksnis* (un var būt arī *pēkšņotāji*), *pārsteiga*, *ņūklis*. Apspriedē, bet noraidīti tika varianti: *zibpulce* (darinājums pēc termina *koppulce* parauga), *zibsapulce* (jo tā tomēr nav „sapulce”), kā arī *momentakcija* (jo tam jau ir citas nozīmes).

- **Latviešu valodā – salīdzinājumā ar itāļu valodu – vārdiem *pasta* un *makaroni* ir atšķirīgas nozīmes. Cik pamatota un ieteicama būtu tradīcijas maiņa šo vārdu lietojumā?** ^[2]

Makaroni – ‘kaltēti neraudzētas kviešu mīklas izstrādājumi caurulīšu (arī lentišu, spirāļu, zvaigznīšu u. c.) veidā’, piem., *olu makaroni* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots 2006. 617. lpp.). **Pasta** – ‘masa, ko gatavo no pulverveida vielām, tās sajaucot ar viskozu šķidrumu; bieza vai pusšķidra masa’, piem., *zobu pasta*, *saimniecības pasta*, *slīpēšanas pasta*, *tomātu pasta* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots 2006. 803. lpp.). Līdzīgi leksēmas tiek skaidrotas arī citos avotos (piem., *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. R. : Avots, 2005). „Preses lasītāja svešvārdu vārdnīcā” atspoguļots vārda *pasta* lietojums plašsaziņas līdzekļos – ‘dažādi makaronu izstrādājumi, viens no pamatēdieniem itāļu virtuvē’ (*Preses lasītāja svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Nordik 2004, 357. lpp.); „Angļu-latviešu vārdnīcā” *pasta* – ‘makaronu ēdiens (ar tomātiem un sieru)’ (*Angļu-latviešu vārdnīca*. Rīga : Jāņa sēta 1996, 771. lpp.) apstiprina, ka itāļu (arī angļu) valodas un tradīciju ietekmē Latvijā palaikam makaroni vai to ēdieni tiek dēvēti par pastu.

Latvijas terminologi un pārtikas speciālisti lieto terminu **makaroni** un uzskata, ka šobrīd nav pamatota iemesla šo terminu mainīt, tajā pašā laikā nenoliedzot iespēju, ka ar laiku termins *pasta* lielāko Rietumeiropas valodu ietekmē varētu arī aizstāt terminu *makaroni*.

- **Kā saprast vārdu *drastisks* teikumā „Tik drastiskas izturēšanās pret darba ņēmējiem nav bijis nekad”?**

Drastisks [*gr. drastikos* ‘enerģisks’] – 1. radikāls, krass; 2. tāds, kurā izpaužas nebēdnība, pārgalvība, arī draiskulība (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 175. lpp.). Kā redzams, šajā vārdnīcā vārdam ir divas pretējas nozīmes, un abas no tām virsrakstā iederas, proti, izturēšanās var būt radikāla, krasa, taču arī pārgalvīga, nenopietna.

Savukārt „Latviešu literārās valodas vārdnīcā” norādīta tikai vārda viena nozīme – ‘tāds, kur izpaužas nebēdnība, jautrība, pārgalvība, arī draiskulība’ (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. Rīga : Zinātne, 1973, 388. lpp.). Līdzīgi vārds skaidrots arī „Latviešu valodas vārdnīcā” – ‘bezbēdīgs, jautrs, bravūrīgs; parupjš’ (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 255. lpp.).

Tātad latviešu valodas vārdnīcās vārdam minēta tikai viena nozīme, bet svešvārdu vārdnīcā – divas. Ko darīt?

Lai nerastos šāda situācija, jāizvairās lietot vārdu ar tik dažādām nozīmēm, it sevišķi, ja no teikuma, bez plašāka konteksta, nav saprotams, kādā nozīmē vārds ir lietots.

- **Kā radies apzīmējums *kasko*?**

Pārbaudot „Ekonomikas skaidrojošajā vārdnīcā” (Rīga : Zinātne, 2000, 248. lpp.) minētos terminus, pie **kasko** ir norāde „kravu transportlīdzekļu apdrošināšana” ar paskaidrojumu ‘visu veidu kravu pārvadājumu transportlīdzekļu (kuģu, lidmašīnu, automobiļu, dzelzceļa u. c.) apdrošināšana pret varbūtējiem nelaimes gadījumiem’. Tātad skaidrojums dots bez jebkādas norādes par iespējamu saīsinājumu un tā skaidrojumu. Savukārt vācu valodā termina *Kaskoversicherung* daļa *kasko* ir aizgūta no spāņu valodas, kurā *casco* nozīmē ‘galvaskauss; ķivere; kuģa korpus’. Tā, sākotnēji domājot tikai par paša automobiļa korpusa apdrošināšanu, vārds ienācis Eiropas valodās (un aizgūts arī latviešu valodā) jau ar paplašinātu nozīmi, kas skaidrota vārdnīcā. Tāpēc arī ir tik grūti par šo vārdu kā saīsinājumu atrast kādu skaidrojumu, jo tas patiešām nemaz nav saīsinājums.

- **Vai cilvēks, kas saistīts ar bohēmu, ir *bohēmists* vai *bohēmiētis*? Valodas lietojumā sastopami abi varianti, vārdnīcās ir *bohēmiētis*, bet ar to apzīmē arī Bohēmijas iedzīvotāju.**

Lietvārdi ar izskaņu *-ists* apzīmē personas pēc to sociālā stāvokļa, attieksmes pret kādu sabiedriski ideoloģisku, zinātnes vai mākslas virzienu, pēc šo personu darbības vai profesijas u. tml. – piem., *sambists, budists, studists, čekists, metālists, korists, adventists*.

Lietvārdi ar izskaņu *-ietis* nosauc personu atbilstoši cilmes vietai, dzīves vietai, piederību **pie kāda kolektīva**, piem., *vefietis, dinamietis*, arī piederīgos kādam sabiedriski ideoloģiskam vai zinātniskam virzienam u. c. – *ulmanietis, saskaņieši*. Pamatojoties uz šo skaidrojumu, iespējami abi varianti.

- **Liepājā lepojas ar atjaunoto Karostas tiltu, kas ir *izgriežams*. Vai tiešām tilts var būt *izgriežams*?**

Tehniski tilts patiešām var būt ***izgriežams*** – tas ir tilts ar nekustīgiem balstiem un kustīgu posmu, kurš, griežoties attiecībā pret horizontālu asi, atveras, lai izlaistu cauri kuģus. Piem., *izgriezt tiltu* – 'atvērt izgriežamo tiltu' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 539. lpp.).

- **Kas ir *fantoma sāpes*? Kā to saprast šādā teikumā: „Neskatoties uz lielo prieku par politiskajām pārmaiņām, Austrumvācijā vācu valodā varēja vērot sava veida *fantoma sāpes*.”**

Fantoma sāpes – sāpes vai citas sajūtas, kas šķietami nāk no amputēta locekļa (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 219. lpp.). Medicinā tiek lietots termins *fantomsāpes*.

Konkrētajā gadījumā vārdu savienojums ***fantoma sāpes*** lietots metaforizēti – austrumvācieši, mainoties politiskajai sistēmai, skuma par valodas pārmaiņām – dažu leksēmu un konstrukciju izzušanu uz neatgriešanos. Plašākā nozīmē vācieši šo procesu raksturo ar modernu saplūdeni *ostalģija* (*Ostalgie* no *Ost* 'austrumi' + *Nostalgie* 'nostalģija'), tātad nostalģiju pēc austrumiem, laiku, kad Vācija bija dalīta valsts ar atšķirīgu politisku iekārtu.

- **Kas ir *relevanta informācija*?**

Relevants [angļu *relevant* < vidusl. lat. *relevans (relevantis)* 'atvieglots; samazināts'] – tāds, kas noteiktā laikā, vietā vai aspektā ir svarīgs, nozīmīgs (kam); *lingv.* nozīmīgs, tāds, kas spēj kalpot valodas vienību atšķiršanai; ***relevanta informācija*** – informācija, kas noteiktam lietotājam noteiktā laika momentā ir svarīga; ***relevants dokuments*** – dokuments, kas jēdzieniski atbilst informācijas sistēmas lietotāja pieprasījumam (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 651. lpp.).

- **Kas ir *halāla produkti*?**

Halāls – tas, kas atbilst islāma noteikumiem. Šo terminu var attiecināt uz visām dzīves situācijām, taču parasti par *halālu* sauc produktus, kurus atļauj lietot musulmaņu uztura likumi, piem., tādu dzīvnieku gaļu, kas kauti, ievērojot vajadzīgo rituālu (*Ideju vārdnīca*. Rīga : Zvaigzne ABC, [b.g.], 192. lpp.)

- **Kā pareizi saukt „*guļošos policistus*”?**

Tautā dēvētos „*guļošos policistus*” publiskajā saziņā sauc dažādi – gan par *ātrumu ierobežojošiem vaļņiem* un *slietkšņiem*, gan uz *asfalta veidotiem izciļņiem* un *ātrumvaļņiem*. Ceļu satiksmes drošības direkcijas (CSDD) normatīvajos dokumentos, pašvaldību mājaslapās un

presē (sk. interneta vietnes www.csdd.lv; www.lvceli.lv; www.ventspils.lv; www.nra.lv u.c.) minēti **ceļa ātrumaļņi**, un šis vārdu savienojums arī pakāpeniski nostiprinās oficiālajā saziņā.

- **Kā ir pareizi teikt: dibināta *patstāvīga* vai *pastāvīga* komisija?**

Patstāvīgs – 1. Tāds, kas nav pakļauts citiem, nav atkarīgs no citiem; tāds, kas spēj eksistēt bez citu palīdzības, vadības. 2. Tāds, kas ir brīvs no citu ietekmes, var darboties bez citu palīdzības, vadības; tāds, kas tiek veikts vai paveikts bez citu palīdzības, vadības. Tāds, kas var funkcionēt (kādā sistēmā) atsevišķi (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 811. lpp.).

Pastāvīgs – 1. Nepārtraukts, arī biežs. 2. Nemainīgs. 3. Tāds, kas domāts ilgākam laikam; tāds, kas darbojas, dara ko ilgāku laiku, regulāri (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 803. lpp.).

Kā liecina vārdu nozīmes, komisija var būt gan **patstāvīga**, gan **pastāvīga** – jāzina, kāda tā ir un kādam mērķim paredzēta. Arī žurnālistiem šie vārdi būtu jāizrunā skaidri un nepārprotami.

- **Kā literārajā valodā pareizi saukt rāvējslēdzēja mēlīti, respektīvi, detaļu, ar kuras palīdzību tiek atvērts *rāvējslēdzējs*?**

Ierīci (detaļu) kā noslēgšanai, aizķeršanai vai saslēgšanai sauc par **sprūdu** (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7₂. sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 149. lpp.).

- **Kā pareizi būtu latviskojams pēdējā laikā popularitāti ieguvušais sociālais tīkls „Twitter”? Varianti, kas pašlaik jau iegājušies „Twitter” lietotāju vidē, ir – *tvīteris* un *tvīters*. Dzirdēts arī *čīveklis* un *vīteris*. Kā nosaukt pašu „Twitter” lietošanas procesu – *tvītošana*, *tvīterošana*, *čīvināšana* vai *vīterošana*?**

Eduards Cauna, LZA TK Informācijas tehnoloģijas, telekomunikācijas un elektronikas terminoloģijas apakškomisijas (ITTEA) priekšsēdētājs, pēc 30. 10. 2009. notikušās LZA TK ITTEA sēdes izplatīja oficiālu paziņojumu preseī, kurā norādīja, ka pats kompānijas „Twitter” pakalpojums ir **tvīteris**; viena tvītera ieraksts, ziņa vai paziņojums ir **tvīts**; **tvītot** nozīmē rakstīt tvītus, bet tvītu rakstītājs ir **tvītotājs**.

Savukārt process – sazināšanās ar tvītera palīdzību – ir tikai un vienīgi **tvītošana**. Varianti „čīvināšana” un „vīterošana” tika atzīti par nepiemērotiem stilistiski neitrālu terminu veidošanai. LZA TK termini ir atrodamā Akadēmiskajā terminu datubāzē „AkadTerm” (<http://termini.lza.lv/akadterm>).

- **Kā ar svešvārdu nosaukt darbību *iemidzināt (uz mūžu)*?**

Eitanāzija [gr. *euthanasia* < *eu* 'viegli, labi' + *thanatos* 'nāve'] – viegla nāve; gadījums, kad ārsti atņem dzīvību neglābjami slimam pacientam, kam dzīvības mākslīga saglabāšana sagādā fiziskas ciešanas (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 186. lpp.). Attiecīgais darbības vārds ir **eitanazēt**.

- **Kad latviešu valodā lietojams *termināls* un kad *terminālis*?**

Sākotnēji vārds *termināls* ienāca latviešu valodā kā īpašības vārds, tāpēc, kad to sāka lietot kā lietvārdu, attiecinot uz gala staciju, LZA Terminoloģijas komisija šo lietvārdu apstiprināja ar galotni *-is* – *terminālis*. (*Terminoloģijas jaunumi*. 2003, Nr. 3, 22. lpp.), dsk. *termināļi*, *termināju* utt.

Terminālis – ‘gala, beigu’. Īpaši iekārtota, ar celtņiem apgādāta vieta (galvenokārt, konteineru pārkraušanai ostās).

Termināls – ‘beigu, gala’; ar robežu vai galējo pakāpi saistīts (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 791. lpp.).

Tāpat pareizais lietvārds ir *terminālis* (piem., Vecmīlgrāvja *terminālis*, ostas *terminālis*), bet īpašības vārds – *termināls*, piem., *termināls* (gala) punkts, *termināla* (gala) stacija, *termināls* stāvoklis.

- **Kā ir pareizi: nāku no *mājām* vai nāku no *mājas*?**

Ja sakām, ka nākam *no mājām*, tad saprotams, ka nākam no sava mājokļa. Šī prievārdiskā savienojuma pamatā ir prievārds *no* ar vārdu *mājas* dsk. datīvā. Ja (iz)nākam *no mājas*, tātad (iz)nākam no kādas ēkas. Šajā gadījumā prievārds *no* tiek lietots ar lietvārdu ģenitīvā. Abas konstrukcijas ir pareizas, taču, runājot par savām mājām, ierasts un loģisks ir leksēmas *mājas* ‘mājokļa’, nevis *māja* ‘ēkas’ izmantojums.

[1] Šī informācija sagatavota pēc LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētājas V. Skujiņas atbildes LVA.

[2] Šī informācija sagatavota, izmantojot LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētājas V. Skujiņas un LLU as. prof. R. Galoburdas viedokli.

2009. gads

- Vai var būt **dobjš cilindrs**?
 - Var iedzert šķidrās zāles, bet vai iespējams **iedzert tableti**?
 - Vai vārdi **pleķis** un **plankums** ir sinonīmi?
 - Vai ir **nepārtikas preces**?
 - Vai latviešu valodā šķiramas vārdu **reabilitācija** un **rehabilitācija** nozīmes?
 - Ko nozīmē **SWIFT administrators**?
 - Vai drīkst lietot vārdu **piemetināt** ar nozīmi ‘piebilst’?
 - Ko nozīmē **salns** zirgs?
 - Ko nozīmē **paldaini svārkī**?
 - Vai latviešu valodā ir **nulltā** klase un **nulltais** līmenis?
 - Kas ir **melanža**?
 - Kā šķiramas vārdu **tulks** un **tulkotājs** nozīmes?
 - Vai cepti un grauздēti rieksti ir viens un tas pats?
 - Veikalos bieži pie precēm redzams uzraksts **gratis**? Ko tas nozīmē?
 - Vai tiešām latviešu valodā ir vārds **birka**?
 - Ielūgumos bieži norādīts saīsinājums **R. S. V. P.** un tālruņa numurs. Ko tas nozīmē?
 - Profesiju klasifikatorā ir termins **medicīnas māsa**. Vai ir pieņemta un akceptēta profesija **medicīnas brālis**? Vai ir korekti rakstīt – Jānis Tulkotājs ieguvis medicīnas māsas izglītību?
 - Angļu valodā ir termins **budgeting**. Vai latviešu valodā ir tiešs tulkojums šim terminam?
 - Kā pareizi dēvēt **furšetes banketu**?
 - Kas ir **botelis**?
 - Kā latviešu valodā pareizi saukt **au pair auklīti**?
-
- **Vai var būt dobjš cilindrs?**

Dobjš nozīme ir ‘loti zems un ar atbalsi (par skaņu)’. Piemēram, *dobjš pērkona dārdiens, dobjji solji*. Savukārt vārda **dobs** nozīme ir ‘tāds, kam tukšs vidus’. Piemēram, *dobs stiebrs, dobi ragi* (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 370. lpp.). Cilindrs ir dobs, bet skaja – dobjja.

- **Var iedzert šķidras zāles, bet vai iespējams iedzert tableti?**

Viena no vārda **iedzert** nozīmēm ir 'nedaudz izdzert (šķidrums)', piemēram, *iedzert malku ūdens, iedzert bērzu sulas*. Arī 'ieņemt mutē un norīt reizē ar šķidrumu (zāles tablešu, pulveru u. tml. veidā)'. Piemēram, *iedzert aspirīnu, iedzert vitamīnus* (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 3. sēj. Rīga : Zinātne, 1975, 247. lpp.). Tātad tableti var iedzert, piemēram, *iedzert tableti trīs reizes dienā*.

- **Vai vārdi *pleķis* un *plankums* ir sinonīmi?**

Literārās valodas vārds **plankums** nozīmē 'citādas krāsas, citāda apgaismojuma laukums uz (kā) virsmas', piemēram, *eļļas plankums uz apģērba, plankumi uz ādas, gaismas plankumi uz sienas* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 859. lpp.). Savukārt *pleķis* ar nozīmi 'plankums' ir ģermānisms, kas joprojām ir sastopams sarunvalodā, bet literārajā valodā nebūtu ieteicams.

- **Vai ir nepārtikas preces?**

Ikdienā pie pārtikas – 'cilvēka uzturā izmantojamo produkta kopums' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots 2006, 795. lpp.) – un pārtikas precēm esam pieraduši. Preces, kas nav saistītas ar uzturā izmantotajām uzturvielām, ierasts dēvēt par rūpniecības precēm – tās ir 'dažādas ikdienā nepieciešamas preces, izņemot pārtiku' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots 2006, 926. lpp.). Tāpēc nepārtikas preču vietā labāk iesakām lietot ierasto vārdkopu *rūpniecības preces*.

- **Vai latviešu valodā šķiramas vārdu *reabilitācija* un *rehabilitācija* nozīmes?**

Reabilitācija [vidusl. lat. *rehabilitatio* < re.. + *habilitas* atkal + derīgums] – *jur.* 1. Nepamatoti apsūdzētas vai nopeltas personas vārda, labās reputācijas atjaunošana. 2. Tiesību atdošana saskaņā ar tiesas lēmumu vai administratīvā kārtā. 3. Pie kriminālatbildības nelikumīgi sauktās personas personisko, mantisko un nemantisko tiesību atjaunošana, nodarīto materiālo zaudējumu, kā arī zaudētā labumu atlīdzināšana pilnā apjomā likumā paredzētajā kārtībā (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 632. lpp.).

Rehabilitācija [vidusl. lat. *rehabilitatio*] – *med.* pasākumu komplekss, kas cilvēkam pēc slimības vai ievainojuma palīdz atgūt darbaspējas, fizisko, garīgo un profesionālo pilnvērtību (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 645. lpp.).

Tātad, kā redzams no vārdu skaidrojuma, abu vārdu – *reabilitācija* un *rehabilitācija* – nozīmes ir atšķirīgas.

- **Ko nozīmē *SWIFT administrators*?**

SWIFT (*Society for Worldwide Interbank Financial Transmission*) ir maksājumu sistēma, kas nodrošina starptautiskos finanšu sektora pakalpojumus un kurā katrai finanšu institūcijai tiek piešķirta sava elektroniskā adrese jeb SWIFT kods. SWIFT sistēmas administratora uzdevums ir nodrošināt, lai šī sistēma darbotos un būtu iespējams veikt maksājumus.

- **Vai drīkst lietot vārdu *piemetināt* ar nozīmi 'piebilst'?**

Protams, domājot par vārdu **piemetināt**, primārā ir vārda tehniskā nozīme. Varbūt tāpēc parasti vairāmi šo vārdu lietot ar nozīmi 'piebilst'. Vārdam *piemetināt* ir vairākas nozīmes, no kurām viena ir 'pateikt (ko), papildinot iepriekš teikto; piebilst' (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 62. sēj. Rīga : Zinātne, 1987, 84. lpp.).

- **Ko nozīmē *salns zirgs*?**

Salns – tāds, kura apmatojumā mijas balti un brūni vai rudi laukumi un kuram ir melna vai brūna aste (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 71. sēj. Rīga : Zinātne, 1989, 176. lpp.). Runājot par zirgiem, latviešu valodā joprojām lietojam senos un tradicionālos apzīmējumus: *bērs, dābolains, salns*.

- **Ko nozīmē *paldaini svārki*?**

Mīlenbaha-Endzelīna vārdnīcā īpašības vārds **paldains** skaidrots kā 'faltig, faltenreich' (Mūlenbachs, Kārlis. *Latviešu valodas vārdnīca*. XXII burtnīca. Rīga : Kultūras fonda izdevums, 1927, 57. lpp.). Mūsdienu latviešu literārajā valodā vārds *paldains* vairs netiek lietots – paldaini svārki ir svārki ar ielocēm jeb ieločsvārki.

- **Vai latviešu valodā ir *nulltā* klase un *nulltais* līmenis?**

Vārdam **nulle** doti šādi skaidrojumi: 1. Skaitlis – robeža starp pozitīviem un negatīviem skaitļiem; cipars, kas rāda, ka attiecīgajā skaitļu šķirā nav nevienas vienības. Piemēram, *nulles vērtība*. 2. Pulksteņa laika moments – divu diennakšu mija. 3. Pārnestā nozīmē, sarunvalodā. Tas, ko uzskata par nenozīmīgu, nesvarīgu; niecība; nekas. Piemēram, *cilvēks bez profesijas ir nulle* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 740. lpp.). Vārdam *nulle* nav atbilstoša kārtas skaitļa vārda. Tādējādi minētajā piemērā pareizāk būtu teikt *nulles* (vai *sagatavošanas*) klase un *nulles* līmenis, nevis *nulltā* klase un *nulltais* līmenis. Šādi izteikties būtu pieļaujams tikai sarunvalodā, kur leksikas izvēle netiek stingri normēta.

- **Kas ir *melanža*?**

Melanža [fr. *mélange* maisījums] – 1. Arī melanždzija, melanžētā dzija – dažādu krāsu vai nekrāsotu un krāsotu šķiedru maisījuma dzija; šādas dzijas audums. 2. *pārt.* Viendabīga sasaldēta olu baltuma un dzeltenuma masa (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 460. lpp.).

- **Kā šķiramas vārdu *tulks* un *tulkotājs* nozīmes?**

Tulkotājs, tulkotāja – cilvēks, kas rakstiski tulko vārdus, tekstu no vienas valodas citā valodā; speciālists, kurš specializējas vienā valodā rakstīta teksta tulkošanā citā valodā. *Daijliteratūras tulkotājs*.

Tulks – tulkotājs, kas mutiski tulko tekstu no vienas valodas citā valodā; speciālists, kurš specializēties runāta teksta tulkošanā mutvārdos. *Sertificēts tulks, tulka pakalpojumi*. (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2007, 412. lpp.).

- **Vai cepti un grauzdēti rieksti ir viens un tas pats?**

Cept – 'karsēt uz uguns taukvielās; karsēt vienlaicīgi no visām pusēm uz uguns vai lielā karstumā' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 198. lpp.). **Grauzdēt** – 'karsēt (pārtikas produktu) sausā veidā, lai (tas) iegūtu brūnganu nokrāsu un specifisku garšu' (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 318. lpp.). Praksē būtu jāšķir šīs nozīmes un attiecīgi jālieto.

- **Veikalos bieži pie precēm redzams uzraksts *gratis*? Ko tas nozīmē?**

Gratis – lat. 'par brīvu, par velti, bez maksas' (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 874. lpp.). Tomēr ieteicama un atbalstāma būtu latviešu valodas izteiksme.

- **Vai tiešām latviešu valodā ir vārds *birka*?**

Latviešu valodā patiešām ir vārds **birka**. Vārda nozīmes ir šādas: 1. Plāksnīte (piemēram, pie precēm, bagāžas), kurā atzīmēti kādi dati. *Piesiet sainim birku. Atzīmēt uz birkas sūtītāja vārdu un adresi.* 2. novec. Koka gabals, uz kura ar iegrieztiem robiem atzīmēja, piemēram, saimnieciskus datus, rentes maksājumus, parādu. *Uz cita birkas savu parādu griezt folkl. – dzīvot, saimniekot uz citu rēķina* (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 172. lpp.).

- **Ielūgumos bieži norādīts saīsinājums R. S. V. P. un tālruņa numurs. Ko tas nozīmē?**

R. S. V. P. (REPONDEZ, S'IL VOUS PLAIT) fr. – lūdzu, atbildiet! (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 885. lpp.). Tātad ielūguma sūtītājs pa norādīto tālruņa numuru vēlas saņemt apstiprinājumu (vai atteikumu) par piedalīšanos attiecīgajā sarīkojumā.

- **Profesiju klasifikatorā ir termins *medicīnas māsa*. Vai ir pieņemta un akceptēta profesija *medicīnas brālis*? Vai ir korekti rakstīt – Jānis Tulkotājs ieguvis medicīnas māsas izglītību?**

Sazinoties ar Latvijas Zinātņu akadēmijas Terminoloģijas komisiju, noskaidrojām, ka profesijas nosaukumu **medicīnas māsa** ieteikts lietot kā kopdzimtes nosaukumu (līdzīgi kā vispārlietojamās leksikas vārdus *tiepša, auša* u. tml.). Līdzīgi profesiju nosaukumi, kuri neveido tā paša celma vārdu pāri (kā tas ir, piemēram, pāri skolotājs – skolotāja), ir problēmgadījumi *karavīrs, kuģapuika, vecmāte*. Vispārlietojamā valodā šādos gadījumos tiek lietots atbilstošs pretējās dzimtes vārds (ar atšķirīgu celmu): tēvs – māte, brālis – māsa, vīrs – sieva, puisis – meita, bet, veidojot profesiju nosaukumu, šādas prakses nav. Ja nosaukumu "medicīnas māsa" iekļauj kopdzimtes vārdu paradigmā, tad lokot datīvā ir galotne *-am* (*māsam*, līdzīgi kā *vecmātem*, arī vīriešu uzvārdos *Kļavam, Jūram*).

- **Angļu valodā ir termins *budgeting*. Vai latviešu valodā ir tiešs tulkojums šim terminam?**

Grāmatā *Ekonomikas un finanšu vārdnīca* ir minēts termins **budžetēšana** (*budgeting*), kura nozīme ir 'budžeta plānošanas, apstiprināšanas, kontroles un budžeta koriģēšanas nepārtraukts, savstarpēji saistīts process' (*Ekonomikas un finanšu vārdnīca*. Rīga : Norden AB, 2003, 79. lpp.).

- **Kā pareizi dēvēt *furšetes banketu*?**

Mielastu, kurā apkalpošana notiek pie bufetes veida galda un viesi ietur maltīti, stāvot kājās, sauc par **stāvbanketu** jeb **furšetbanketu** (*Tūrisma un viesmīlības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : LR Ekonomikas ministrija, 2008, 265. lpp.).

- **Kas ir botelis?**

Laivviesnīca, botelis – labiekārtota tūristu mītne ūdens ceļu krastos vai uz pārbūvēta kuģa, liellaivas u. c. samērā lieliem ūdens transporta līdzekļiem (*Tūrisma un viesmīlības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : LR Ekonomikas ministrija, 2008, 169. lpp.).

- **Kā latviešu valodā pareizi saukt *au pair* auklīti?**

Viesaukle – ārzemnieks, biežāk ārzemniece, kas strādā ģimenē par aukli vai veic mājsaimniecības darbu apmaiņā pret uzturu, naktsmītni un ierobežotu naudas summu (kabatas naudu) (*Tūrisma un viesmīlības terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : LR Ekonomikas ministrija, 2008, 316. lpp.).

2008. gads

- Ko nozīmē vārds **acerola**?
 - Ar kādu nozīmi lieto vārdu **benjē**?
 - Ko nozīmē «**dzīvais alus**»?
 - Ko nozīmē **džutas** audums?
 - Ko nozīmē vārds **ekserģija**?
 - Ko nozīmē **fašina**?
 - Pēdējā laikā veikalos nopērkams jauns produkts **humoss**, taču citi saka **humuss**. Kā ir pareizi?
 - Ko nozīmē vārds **integritāte**?
 - Kas ir **kešjuriektis**?
 - Ko nozīmē vārds **ketelēt**?
 - Ko nozīmē vārds **klasteris**?
 - Kas ir **lote**?
 - Teātra recenzijā varam lasīt – pārsteidza izrādes fināla **makabrā** deļa. Kas tā ir par īpašu deļu?
 - Kas ir **makans**?
 - Vairākos avotos un mājaslapās tiek lietots vārds **mentors**, lai gan latviski, šķiet, tas būtu **darbuzraugs**.
 - Ko nozīmē **mūsaina** seja?
 - Ko nozīmē **orientālistika**?
 - Ko latviešu valodā nozīmē vārds **pametums**?
 - Vai latviešu valodā ir **rozā** un **lillā** krāsa?
 - Ko nozīmē **sažens**?
 - Ko nozīmē vārds **terase**?
 - Ko nozīmē **terciāra** izglītība?
 - Pekinas Olimpisko spēļu laikā atkal ir kļuvis aktuāls jautājums par vārdu savienojumiem **paraolimpiskās spēles** un **paralimpiskās spēles**. Diemžēl plašsaziņas līdzekļos sastopami abi šo spēļu nosaukumu varianti, tāpēc nav skaidrs, kurš no minētajiem nosaukumiem būtu lietojams.
 - Kā latviskot angļu valodā rakstīto vārdu savienojumu «**park-and-ride**»?
-
- **Ko nozīmē vārds acerola?**

Sazinoties ar attiecīgās nozares speciālistiem, noskaidrojām, ka *Malpighia glabra*, **acerola** – (*Malpighia puniceifolia*, *Malpighia glabra*) saldais ķirsis, kas aug Indijas rietumos, Barbadosā, Jamaikā un Surinamā. Augļi tiek augstu vērtēti tieši lielā C vitamīna satura dēļ. Acerola patiesībā nav īsts saldais ķirsis, tā vairāk līdzinās citrusiem. Mīkstums tajā ir sadalīts daļiņās. Gatavs acerolas auglis ir tum- šī sarkanā krāsā, diametrā nerasniedz divus centimetrus, kraukšķīgs, ar pikantu garšu un rūgti saldu piegaršu. Acerola tradicionāli tiek izmantota tautas medicīnā kā imunitāti stiprinošs līdzeklis. Augļus novāc pusgatavus, kad vitamīna C daudzums sasniedz maksimumu.

- **Ar kādu nozīmi lieto vārdu benjē?**

Minētais vārds aizgūts no franču valodas [fr. *beignet*], un tā nozīme ir 'pildīti cepumi'. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 101. lpp.)

- **Ko nozīmē «dzīvais alus»?**

Dzīvais alus pretstatā pasterizētajam alum ir tāds alus, kurā saglabāti raugi u. c. mikroorganismi. Šo alu iegūst, misu raudzējot, to filtrējot un tālāk pildot pudelēs vai citā piemērotā traukā. Dzīvā alus uzglabāšanas laiks ir samērā īss – no dažām dienām līdz nedēļai, ne ilgāk, jo vēlāk tas saskābst. Tāpēc t. s. lielie ražotāji, piemēram, «Aldaris», «Cēsu alus» u. c., piedāvā patērētājiem pasterizētu alu.

- **Ko nozīmē džutas audums?**

Džuta [angļu *jute*, bengāļu *jhoto*] – viengadīgs liepu dzimtas tropu šķiedraugs, no kā gatavo rupjus, bet izturīgus audeklus, auklas, paklājus. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 181. lpp., *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 472. lpp.)
Piemēram, *džutas šķiedra, džutas audekls*.

- **Ko nozīmē vārds ekserģija?**

Ekserģija [vācu *Exergie* < lat. *ex* ārpus + (En)ergie] – fiz. maksimālais darbs, kuru termodinamiskā sistēma var paveikt, atgriezeniski pārejot no esošā stāvokļa līdzsvarā ar apkārtējo vidi. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 189. lpp.)

- **Ko nozīmē fašina?**

Fašina [vācu *Faschine* < lat. *fascina* < *fascis* 'saišķis, klūgu saišķis'] – līdz 10 m garš pārsiets zaru, meldru vai salmu kūlis, kas var būt pildīts ar oļiem un akmens šķembām; izmanto hidrotehniskās būvēs, ceļu ierīkošanai purvainā apvidū, fortifikācijā. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 220. lpp.)

- **Pēdējā laikā veikalos nopērkams jauns produkts humoss, taču citi saka humuss. Kā ir pareizi?**

Humosu gatavo no turku zirņiem, sezama sēklu un eļļas maisījuma, garšvielām, citronu sulas un ķiplokiem, savukārt **humus** – [*lat. humus* 'zeme, augsne'] – ir augsnes organiskā daļa, kas veidojas, sadaloties augu un dzīvnieku atliekām; visvairāk humusa ir melnzemē. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 294. lpp.)

Tāpēc savā uzturā lietosim *humosu*, nevis *humusu*.

- **Ko nozīmē vārds integritāte?**

Vārda **integritāte** nozīme ir veselums, nedalāmība, cieša saistība. Piemēram, valsts *teritoriālā integritāte*. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 396. lpp.)

- **Kas ir kešjurieksti?**

Kešjurieksti – arī Indijas rieksti – pelēkzaļi, nierveida kešjukoka augļi, arī sēklas; izmanto uzturā, šokolādes ražošanai u. c. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 354. lpp.)

○ **Ko nozīmē vārds ketelēt?**

Ketelēt – sašūt trikotāžas izstrādājuma daļas, sastiprinot adījuma malējās cilpiņas. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 229. lpp.)

○ **Ko nozīmē vārds klasteris?**

Vārdam **klasteris** ir vairākas nozīmes:

- 1) ārējo ierīču grupa ar kopīgu vadības ierīci;
- 2) abstrakts datu tips;
- 3) objektu grupa ar noteiktu iezīmju kopu;
- 4) skaņu kopums mūzikā, ko veido intervālu vienlaidu izklāsts.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 358. lpp.)

○ **Kas ir lote?**

Lote – 1. Ierīce ūdenstilpnes dziļuma mērīšanai no kuģa, laivas, piemēram, *mehāniskā lote, iemest loti*. 2. Masas mērvienība – aptuveni 12,78 gramu (vecajā krievu mērvienības sistēmā). (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 745. lpp.)

○ **Teātra recenzijā varam lasīt – pārsteidza izrādes fināla makabrā deja. Kas tā ir par īpašu deju?**

Macabre – 'drausms; drausmīgs; šaušalīgs'; *dance macabre* – nāves deja. (*Angļu-latviešu vārdnīca*. Rīga : Jāņa sēta, 1996, 643. lpp.). No valodas viedokļa *makabrā deja* varētu būt saistīta ar kāda indivīda eksistenciālu traģēdiju.

○ **Kas ir makans?**

Vārds **makāns**, arī **makans** lietojams sarunvalodā. Tā nozīme – 1. Liels, smags dzīvnieks, arī cilvēks (atšķirībā no citiem, līdzīgiem). 2. Cilvēks, kas veikli orientējas situācijā un prot izmantot to savā labā. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 5. sēj. Rīga : Zinātne, 1984, 59. lpp.)

○ **Vairākos avotos un mājaslapās tiek lietots vārds mentors, lai gan latviski, šķiet, tas būtu darbuzaugs.**

Latviešu valodā ir pieļaujama arī svešvārda **mentors** lietošana. *Mentors* [gr. *Mentor* (Odiseja dēla Tēlemaha audzinātājs Homēra poēmā «Odiseja»)] – 1. audzinātājs, skolotājs; padomdevējs; 2. bot. potcelms. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 463. lpp.)

○ **Ko nozīmē mūsaina seja?**

Vārda **mūsains** nozīme – tāds, kas ir klāts ar vasarraibumiem. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 5. sēj. Rīga : Zinātne, 1984, 296. lpp.)

- **Ko nozīmē orientālistika?**

Orientālistika [vācu *Orientalistik* < lat. *orientalis* austumu-] – zinātņu komplekss, kas pēti Austrumu zemju vēsturi, kultūru, valodas, literatūru. *Orientālists* – Austrumu tautu valodu, literatūras un kultūras pētnieks. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 528. lpp.)

- **Ko latviešu valodā nozīmē vārds pametums?**

Pametums – 1. paveikta darbība, rezultāts; kādā veidā atstāts, arī pazaudēts priekšmets. 2. zaudējums. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 61. sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 245. lpp.)

- **Vai latviešu valodā ir rozā un lillā krāsa?**

Rozā – nelokāms īpašības vārds ar nozīmi 'gaiši sārts'. Piemēram, *rozā blūze*. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 62. sēj. Rīga : Zinātne, 1987, 699. lpp.) **Lillā** – nelokāma īpašības vārda forma ar nozīmi 'violets'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 712. lpp.)

- **Ko nozīmē sažens?**

Sažens ir garuma mērvienība – aptuveni 152, 176 vai 216 cm (vecajā krievu mērvienību sistēmā). (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 71. sēj. Rīga : Zinātne, 1989, 364. lpp.)

- **Ko nozīmē vārds terase?**

Vārdam **terase** ir vairākas nozīmes: 1. Dabisks (kalna nogāzē, krastā) vai mākslīgi ierīkots ieslīps laukums pakāpienveida kompleksā. *Vīnogulāju terases*. 2. Vaļēja vai segta horizontāla piebūve celtnei. *Viesnīcas terase*. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 2006, 1090. lpp.)

- **Ko nozīmē terciāra izglītība?**

Vārda **terciārs** nozīmes – 1. saistīts ar terciāru, tam raksturīgs; 2. tāds, kas atrodas kādas sistēmas, virknes trešajā vietā, pakāpē; trešējs. (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 790. lpp.) Tātad **terciāra** ir trešās pakāpes izglītība, kam šī vieta ir noteikta kādā izglītības sistēmā.

- **Pekinas Olimpisko spēļu laikā atkal ir kļuvis aktuāls jautājums par vārdu savienojumiem paraolimpiskās spēles un paralimpiskās spēles. Diemžēl plašsaziņas līdzekļos sastopami abi šo spēļu nosaukumu varianti, tāpēc nav skaidrs, kurš no minētajiem nosaukumiem būtu lietojams.**

Kā atzīst LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāja V. Skujiņa, šis jautājums kļūst aktuāls ik pēc 4 gadiem. LZA Terminoloģijas komisija par to spriedusi jau 1996. gadā, kad tikusi ieteikta forma ar patskani o: **paraolimpisks**.

2008. gada 9. septembrī LZA Terminoloģijas komisijas sēdē dalībnieki ar balsu vairākumu vienotās, ka nav pamata kādreizējo TK lēmumu mainīt. Ar sīkāku informāciju par šo jautājumu un konkrētās Terminoloģijas komisijas sēdes gaitu interesenti var iepazīties LZA Terminoloģijas komisijas mājaslapā www.termini.lza.lv. (LZA TK protokols Nr. 7/1088)

○ **Kā latviskot angļu valodā rakstīto vārdu savienojumu «park-and-ride»?**

Frāzes «**park-and-ride**» lietojumam latviešu valodā sākotnēji tika ieteikti tieši tulkojumi no angļu valodas «*Noliec un brauc*» un «*Liec un brauc*». Savulaik VVA Konsultāciju daļa ieteica angļu frāzi aizstāt ar «Novieto un dodies tālāk» (novietojot transporta līdzekli, ne vienmēr obligāti ir jādodas tālāk braukšus). Tomēr jāatzīst, ka patlaban šos ieteikumus varētu vērtēt kā mazāk veiksmīgus, jo, izvietojot informatīvās norādes ar šādu uzrakstu, noteikti būtu jāņem vērā arī izteiksmes īsums un skaidrība.

Minētā vārdu savienojuma latviskošanā ieteikumus sniegusi arī LZA Terminoloģijas komisijas priekšsēdētāja V. Skujiņa, paužot viedokli laikrakstā «Diena» (07.08.2007.; sk. interneta adresi <http://termini.lza.lv/article.php?id=212>) un Terminoloģijas komisijas sēdes gaitu (<http://termini.lza.lv/article.php?id=214>). 2007. gadā TK ieteikusi šādus terminus: *transportmija*, vajadzības gadījumā to precizējot ar vārdu *sistēma*, resp., *transportmijas sistēma* (transportlīdzekļu novietošanas un pārsēšanās sistēmas apzīmēšanai), *mijvieta*, *mijotne* (konkrētas transportlīdzekļu novietošanas un pārsēšanās vietas apzīmēšanai).

2008. gada 9. septembrī LZA Terminoloģijas komisijas sēdē tika pieņemts lēmums minēto frāzi latviešu valodā aizstāt ar terminu **stāvparks**.

2007. gads

- **Apsūdzētais** vai **apsūdzamais**?
- **Čaula** vai **čaumala**?
- **Apsargājama** vai **apsargāta** stāvvietā?
- Brends – **zīmols**, bet *brandings* – ?
- **Dāvinājums** vai **ziedojums**?
- Vai ir pareizi teikt – **dot vārdu**?
- **Forma, veidlapa** vai **kartīte**?
- **Ekspedēt** un **Ekspedēšanas** nodaļa?
- **Godātie kungi** vai **godājamie kungi**?
- **Inkasents** vai **inkasators**?
- Kā skaidrojams vārds **formēt**?
- Vai ir pareizi teikt – **izglītojoša** lekcija?
- **Izpildīt** vai **aizpildīt** anketu un veidlapu?
- **Džodžoba** vai **jojoba**?
- Krustiņš **vai (jeb)** svītriņa?
- **Koroborēt** vai **ierakstīt zemesgrāmatā**?
- **Jutīgs** vai **jūtīgs**?
- **Kaplete** vai **kapsula**?
- **Kaskādavārija** vai **kaskādveida avārija**?
- **Kā** vai **nekā**?
- **Kartiņa** vai **kartīte**?
- Vai ir pareizi teikt **koncīzi analizēt tekstu**?
- Gaisa **kondicionētājs** vai **kondicionieris**?
- **Ķidas** vai **šķilvji**?
- **Miskaste** vai **atkritumu spainis**?
- Kāda ir vārda **monitorings** nozīme?
- Kā pareizi lietot vārdu **profilakse**?
- Ko nozīmē vārds **moda**?
- **Ofisa menedžments**?
- **Tulks** un **tulce**?
- **Pastāvīgs** vai **patstāvīgs** bankas klients?
- **Omerta** vai **klusēšana**?
- **Plastikas ķirurgs**?
- **Pārskats** vai **pārskate**?

- **Skolēni** vai **skolnieki**?
- **Sertifikāts** vai **licence**?
- Kas ir **saitiņa**?
- **Starp citu** vai **starp citu**?
- **Širmis** vai **aizslietnis**?
- **Spams** vai **surogātpasts**?
- Vai ir pareizi lietot vārdu **smirģelis**?
- **Zobu suka** vai **zobu birste**?
- **Zāliens** vai **zālājs**?
- Kādas nozīmes ir vārdam **vīza**?
- **Ārkārtas** vai **ārkārtējs**?
- **Bojāts** vai **iebojāts** mandarīns?

- **Apsūdzētais** vai **apsūdzamais**?

Juridisko terminu vārdnīcā vārdi **apsūdzētais** un **apsūdzamais** ir doti kā sinonīmi ar nozīmi 'persona kriminālprocesā, kura pirmstiesas izmeklēšanā ar īpašu lēmumu saukta pie kriminālatbildības un kurai ir uzrādāma apsūdzība par konkrēta nozieguma izdarīšanu'. (*Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga : Nordik, 1998, 20. lpp.)

Praksē tomēr izplatītāks ir vārda **apsūdzētais** lietojums.

- **Čaula** vai **čaumala**?

Viena no vārda **čaula** nozīmēm ir 'ciets apvalks (sēklām, augļiem, pumpuriem)'. Savukārt vārda **čaumala** nozīme ir 'ciets, kaļķi saturošs apvalks (olai)'. Tātad pareizi būtu **valrieksta čaula**. Taču valodas praksē šie abi vārdi bieži tiek jaukti. (Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 215.–216. lpp.)

- **Apsargājama** vai **apsargāta stāvvieta**?

No gramatikas viedokļa abi varianti ir pareizi. Taču jāievēro satura nianse.

Apsargājama – ir ciešamās kārtas tagadnes divdabī, kas nosauc būtisku pazīmi: šo stāvvieta nepieciešams apsargāt.

Apsargāta – ir ciešamās kārtas pagātnes divdabī, kas norāda, ka stāvvieta jau tiek apsargāta.

Stāvvietas norādei ieteicams lietot divdabi **apsargāta**, lai nerastos nekādi pārpratumi.

- **Brends – zīmols, bet branding – ?**

LZA Terminoloģijas komisijas izdevumā *Terminoloģijas jaunumi* 2003. gada 4. numurā iz izskaidrots LZA TK lēmums Nr. 23 *Par angļu vārda brand atbilstmi latviešu valodā*.

LZA TK atzīst, ka angļu vārda *brand* vietā latviešu valodā priekšroka dodama jaunvārdam *zīmols*. *Zīmols* – „tēls, kas saistīts ar prečzīmi, firmas zīmi, logo u. tml. vārdu, vārdkopu, grafisku veidojumu, simbolu vai citu zīmi un kāds indivīdam un sabiedrībai veidojas (tiek veidots) par kādu vienumu – personu, formu, precī vai pakalpojumu”.

Attiecīgi **brandingu** TK iesaka latviski atveidot ar vārdkopu vai salikteni – **zīmola veidošanās, zīmola veidošana, zīmolveide**.

- **Dāvinājums** vai **ziedojums**?

Vārda **dāvinājums** nozīme ir 'tiesisks darījums, kurā kāds aiz devības piešķir otram bez atlīdzības kādu mantisku vērtību'. (*Juridisko terminu vārdnīca*. Rīga : Nordik, 1998, 56.–57. lpp.)

Vārda **ziedojums** nozīme ir 'atdot (parasti materiālas vērtības, naudu) kā labā, kāda mērķa dēļ; tas (parasti materiālās vērtības, nauda), ko (kāds) atdod kā labā, kāda mērķa dēļ'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 623.–627. lpp.)

Tāpat atšķirībā no **dāvinājuma ziedojums** ir ar konkrētu mērķi, paredzēts konkrētam mērķim, piemēram:

ziedot līdzekļus skolas celšanai.

- **Vai ir pareizi teikt – dot vārdu?**

Kā frazeoloģisms vārdu savienojums **dot vārdu** latviešu valodā lietojams vairākās nozīmēs, no kurām viena ir 'atļauja, tiesības publiski runāt, izteikt savas domas; arī šāda runa.

Dod (kādam) vārdu sapulcē (sanāksmē)'. (*Latviešu valodas vārdnīca*. Rīga : Avots, 1150. lpp.)

- **Forma, veidlapa vai kartīte?**

Vārda **forma** semantika konkrētajā nozīmē ir 'noteikts paraugs', piemēram:

protokola forma, bijetena forma.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 538. lpp.)

Vārda **veidlapa** nozīme ir 'noteikta parauga lapa ar daļēji iespiestu tekstu, kas jāpapildina ar konkrētām ziņām', piemēram;

standartizēta veidlapa, tabulas veidlapa.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 350. lpp.)

Vārda **kartīte** semantika konkrētajā nozīmē ir 'neliela taisnstūrveida (parasti bieza) papīra vai kartona lapa, kas paredzēta kādas informācijas fiksēšanai (parasti kartotēkas pamatvienība)', piemēram:

kataloga kartīte, kartotēkas kartīte.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 188. lpp.)

Tāpat *jebkura noteikta parauga lapa* ar daļēji iespiestu tekstu ir *veidlapa* (veidlapa ir virsējdziedziens visiem minētajiem veidiem), savukārt par *kartīti* dēvējama *noteiktas ārējas formas veidlapa* (sk. iepriekšminēto vārda skaidrojumu). *Forma* ir noteikta parauga veidlapa, kam parasti raksturīgs *specifisks teksts, specifiski jautājumi*.

- **Ekspedēt un Ekspedēšanas nodaļa?**

Vārds **ekspedēt** [lat. *expedire* 'nosūtīt'] – nosūtīt pēc piederības (precī, korespondenci u. c.).

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 119. lpp.)

Pamatojoties uz šo skaidrojumu, var lietot vārdkopu **Ekspedēšanas nodaļa**, kurā ir attiecīgais atvasinājums. Savukārt darbinieki, kas veic ekspedēšanu, ir *ekspeditori*.

Tomēr ieteicams lietot latviešu valodas vārdus: **sūtīt, Sūtījumu nodaļa.**

- **Godātie kungi vai godājamie kungi?**

Latviešu valodā cieņas un godājuma izteikšanai vienlīdz lietojamas abas divdabju formas – gan **godājamais**, gan **godātais**. Tomēr nelielu nozīmes niānsi var izšķirt:

tagadnes divdabja formu (ciešāmās kārtas tagadnes divdabis ar noteikto galotni -ais), proti, **godājamais**, vairāk lieto, uzrunājot pazīstamāku personu (arī bez tiešas personiskās pazišanās);

ar pagātnes divdabja formu (ciešāmās kārtas pagātnes divdabis ar noteikto galotni), proti, **godātais**, uzrunā tālāku, svešāku, kaut arī ne mazāk godājamu personu.

(Skujiņa, V. *Latviešu valoda lietišķajos rakstos*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1999, 52. lpp.)

- **Inkasents vai inkasators?**

Kasieris, kas saņem naudu vai citas vērtības citās iestādēs, uzņēmumos u. tml., ir **inkasents**. *Inkasators* ir rusificēta forma.

- **Kā skaidrojams vārds formēt?**

Vārda **formēt** nozīmes:

1) `veidot (parasti organizētu cilvēku grupu). Formēt karaspēka daļu. Formēt ekspedīciju`;

2) `piešķirt formu, veidu, veidot (priekšmetu, vielu). Formēt papīra masu`.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973, 540. lpp., *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 235. lpp.)

- **Vai ir pareizi teikt – izglītojoša lekcija?**

No latviešu literārās valodas viedokļa šāda vārdkopa – **izglītojoša lekcija** – ir pareiza un lietojama.

Lokāmo darāmās kārtas tagadnes divdabi veido no pārejoša vai nepārejoša darbības vārda tagadnes celma, un šāds divdabis nosauc priekšmeta stāvokli, kādā tas atrodas kādu laiku.

J. Endzelīna un K. Mīlenbaha *Latviešu gramatikā* (1907) norādīts, ka šie divdabji veidojami pārsvarā no nepārejošiem vārdiem, bet no pārejošiem vārdiem tie tautas valodā ļoti reti sastopami. Taču mūsdienu literārajā valodā ierobežojumi lokāmo darāmās kārtas tagadnes divdabju formu veidošanā pārejamības un nepārejamības dēļ vairs nepastāv.

- **Izpildīt vai aizpildīt anketu un veidlapu?**

Pareizi: **aizpildīt veidlapu.**

Vārdam **aizpildīt** viena no nozīmēm ir 'ierakstīt veidlapā, ailē'.

(*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Zinātne, 1972, 95. lpp.)

Vārdam **izpildīt** ar nozīmi 'ierakstīt veidlapā, ailē' ir semantiski samērā attālināta nozīme no vārda pamatnozīmes, tāpēc arī mazāk ieteicams ir lietojums **izpildīt veidlapu.**

Arī *Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmatā* norādīts, ka **izpildīt** var *darbus, pasūtījumu, prasības, noteikumus*, bet **aizpildīt** var *tukšumus, veidlapu, anketu un deklarāciju*.

(*Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata*. Valsts kanceleja, 2002, 67. lpp.)

- **Džodžoba vai jojoba?**

Tā kā Amerikas tukšnešauga (**simmondsia chinensis**) nosaukums ir spāņu cilmes, tad atbilstoši izrunai oriģinālvalodā pareizs nosaukums būtu **hohoba**.

Kosmētikā izmanto *hohobas* auga sēkļu eļļu. Piemēram:

vannas sāls ar hohobu.

- **Krustiņš vai (jeb) svītriņa?**

Minētajā konstrukcijā ir jālieto saiklis **vai**, piemēram:

atzīmējiet ar krustiņu vai svītriņu.

Ir jāšķir saikļu **vai** un **jeb** lietojums.

Saiklis **vai** lietojams divu vārdu saistīšanai, kas apzīmē dažādus jēdzienus (*grāmata vai burtnīca*), savukārt saiklis **jeb** lietojams divu vārdu saistīšanai, kas apzīmē vienu un to pašu jēdzienu (*tālrunis jeb telefons*).

(Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrunas rokasgrāmata*. *Latviešu valoda*. Rīga : Avots, 2002, 186. lpp.)

- **Koroborēt vai ierakstīt zemesgrāmatā?**

Koroborēt (latīņu *corrōborāre* 'nostiprināt') nozīmē 'ierakstīt zemesgrāmatā'. Gan vārdu savienojums **ierakstīt zemesgrāmatā**, gan svešvārds *koroborēt* ir lietojams, apzīmējot šo procesu.

(Sk. *Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, 400. lpp.)

- **Jutīgs vai jūtīgs?**

Jutīgs ir tāds:

1) kam 'piemīt spēja viegli, ātri uztvert kairinātājus un reaģēt uz tiem (par organismiem, to daļām)':

jūtīgi pirksti, jutīgs nervs;

2) kas `uztver ļoti niecīgu iedarbību un reaģē uz to (piemēram, par aparātu, ierīci, vielu):

jutīgs instruments.

Jūtīgs ir tāds, `kas viegli, ātri uztver dažādus iespaidus un emocionāli reaģē uz tiem`:

jūtīgs cilvēks, jūtīga dvēsele.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 4. Sēj. Rīga : Zinātne, 1980, 64. lpp.).

Tātad viss, kas saistīts ar spēju uztvert ar maņu orgāniem un spēju sajust, ir **jutīgs**, viss, kas saistīts ar jūtām, ir **jūtīgs**.

○ **Kaplele vai kapsula?**

Kaplele ir zāļu forma – no zāļu pulvera izgatavota iegarena, ieapaļa tablete. Vārddarināšanā līdzīgi *taksobusam* un *bibliobusam* tas uzskatāms par saplūdeni (kapsula + tablete = kaplele).

Kapsula – (viena no nozīmēm) `čaula, kurā iepilda zāles ar nepatīkamu garšu vai kairinošu iedarbību`.

(Sk. *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 2005, 340. un 341. lpp.)

○ **Kaskādavārija vai kaskādveida avārija?**

Saliktenis **kaskādavārija**, arī **kaskādes avātrijs** nozīmē, ka tā ir pašas kaskādes avārija, taču **kaskādveida avārija** nozīmē, ka avārijai ir kaskādes forma, tāpēc šādas formas avārijas apzīmēšanai ieteicams lietot terminu **kaskādveida avārija**.

Kā norādīts latviešu valodas gramatikās,

apzīmētāja funkcijā ir jālieto vārds ar fināli -veida, piemēram:

kaskādveida, gredzenveida, pakavveida,

bet izteicēja funkcijā – atvasinājums ar fināli -veidīgs:

kaskādveidīgs, gredzenveidīgs. Piemērs:

Ir notikusi kaskādveida avārija, bet avārija bija kaskādveidīga.

○ **Kā vai nekā?**

Kā un **nekā** ir partikulas, kas tiek lietotas pārākās pakāpēs īpašības vārdu salīdzināšanai ar citu priekšmetu pazīmēm. To lietojums ir atkarīgs no apgalvojuma vai nolieguma.

Ja teikumā izteikts apgalvojums (iederas saitiņverbs **ir**), tad lieto **nekā**:

Brālis ir garāks nekā māsa.

Ja teikumā izteikts kādas pazīmes noliegums (ir vārdi **nav, ne**), tad lieto partikulu **kā**:

Brālis nav garāks kā māsa.

Minētajās salīdzinājuma konstrukcijās **nekā** un **kā** vietā var lietot prievārdu **par**:

Brālis ir/nav garāks par māsu.

(Paegle, Dz. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. I daļa. Rīga : Zinātne, 2003, 61. lpp., Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. *Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda*. Rīga : Avots, 2002, 189. lpp.)

- **Kartiņa vai kartīte?**

Vārds **karte** ir 5. deklinācijas lietvārds.

No piektās deklinācijas lietvārdiem pamazināmās formas atvasina ar izskaņu **-īte** (nevis *-īga*). Tātad pareizā pamazinājuma forma ir **kartīte**, nevis *kartiņa*.

- **Vai ir pareizi teikt koncīzi analizēt tekstu?**

Vārds aizgūts no angļu vārda *concise*, un tā nozīme ir '**koncentrēts, īss; kodolīgs**'. Angļu valodas vārda lietojuma nav, jo latviešu valodā, kā redzams, ir atbilstīgi sinonīmi, kas pietiekami precīzi izsaka attiecīgo nojēgumu.

- **Gaisa kondicionētājs vai kondicionieris?**

Lietvārds **kondicionētājs** *Latviešu valodas vārdnīcā* (Rīga : Avots, 2006, 527. lpp.) skaidrots kā kondicionēšanas iekārta. Tātad – **gaisa kondicionētājs**.

- **Ķidas vai šķilvji?**

Ķidas ir zivju, putnu, arī sīku dzīvnieku iekšējie orgāni. Piemēram:

Zosu *ķidas, ķidu* zupa.

Savukārt vārda *šķilvji* nozīme ir šaurāka – tie ir putna kuņģi. Šie vārdi nav sinonīmi.

- **Miskaste vai atkritumu spainis?**

Vārds **miskaste** ir no vācu valodas aizgūts vārds, kura pamatā ir vārds *mist* – 'mēsli'. Vārds lietots, lai apzīmētu **atkritumu spaini, kasti, konteineru, urnu**, - atkarībā no tvertnes lieluma. Vārds lietojams nekoptā sarunvalodā un rakstāms tā, kā to izrunā.

- **Kāda ir vārda monitorings nozīme?**

Monitorings (no angļu monitoring 'uzmanīšana, novērošana') ir apkārtējās dabasvides stāvokļa novērošanas, kontroles, analīzes un prognozēšanas sistēma; izšķir bioloģisko, ekoloģisko, biosfēras, klimata monitoringu; arī novērošanas, analīzes un prognozēšanas sistēma vispār.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 483. lpp.)

- **Kā pareizi lietot vārdu profilakse?**

Profilakse ir pasākumi, kurus veic, lai novērstu kaut ko nevēlamu, piemēram:

medicīnā – *gripas profilakse*;

tehnikā – *akumulatora profilakse*;

sabiedrībā – *noziegumu profilakse*;

(Sk. *Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 605. lpp., *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1987, 400. lpp.)

- **Ko nozīmē vārds moda?**

Ekonomikas skaidrojošajā vārdnīcā šķīrkli *struktūras vidējais* ir norādīts, ka galvenie struktūras vidējie ir *moda* un *mediāna*. **Moda** ir variants, kam sadalījuma rindā ir vislielākais biežums, piemēram:

visbiežāk sastopamais ģimenes lielums, algas līmenis u. c.

(Sk. *Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*, Rīga : Zinātne, 2000, 479.–480. lpp.)

- **Ofisa menedžments?**

Latviešu valodā pareizāk būtu teikt **biroja pārvaldība** vai **biroja vadīšana**.

(*Ekonomikas skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Zinātne, 2000, 299. un 346. lpp.)

- **Tulks un tulce?**

Minot amata, profesijas, titula, goda nosaukumu vispārinātā nozīmē, lieto vīriešu dzimtes formu, jo dzimumam šādos gadījumos nav nozīmes: ministrs, skolotājs, tiesnesis, tulks. Savukārt, ja amata, profesijas, titula, goda nosaukums tiek minēts, runājot par konkrētu personu, t. i., kopā ar konkrētas personas vārdu un uzvārdu, attiecīgo nosaukumu tāpat kā vārdu un uzvārdu raksta vīriešu vai sieviešu dzimtē atbilstīgi konkrētās personas dzimumam:

ministrs – ministre, skolotājs – skolotāja, ārsts – ārste, tulks – tulce, leitnants – leitnante.

- **Pastāvīgs vai patstāvīgs bankas klients?**

Latviešu valodā ir jāšķir īpašības vārdi **pastāvīgs** un **patstāvīgs**.

Pastāvīgs ir 'tāds, kas darbojas, funkcionē visu laikposmu (par cilvēkiem, organizācijām u. tml.), // tāds, kas dara regulāri'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.1 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 470. lpp.)

Savukārt **patstāvīgs** ir 'tāds, kam ir raksturīga sava nostāja, lēmums, rīcības u. tml. izvēle; tāds, kas nav atkarīgs (no kā), ir spējīgs eksistēt, darboties bez (kā) palīdzības, vadības'. (*Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.1 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 528. lpp.)

Visticamāk, ka klients tomēr ir **pastāvīgs**, tātad tāds, kas banku apmeklē regulāri.

- **Omerta vai klusēšana?**

Svešvārda **omerta** nozīme ir 'klusēšanas likums, solidāra klusēšana (mafija)'.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 521. lpp.)

- **Plastikas ķirurgs?**

Plastiskās ķirurģijas speciālists ir **plastikas ķirurgs**. Vārda **plastika** nozīme medicīnā ir 'ķermeņa daļu formas, funkcijas atjaunošana vai uzlabošana ar ķirurģiskiem paņēmieniem'. (*Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, 596. lpp.)

Viens no profesiju nosaukumu veidošanas principiem medicīnā ir vārdkopas atkarīgā komponenta lietojums ģenitīvā (tātad **sejas ķirurgs** – nevis *sejisks ķirurgs*). Turklāt šāds profesijas nosaukums – **plastikas ķirurgs** (nevis *plastiskais ķirurgs*) – ir atrodamas arī profesiju klasifikatorā, kas saskaņots ar LZA terminoloģijas komisijas lēmumiem.

- **Pārskats vai pārskate?**

Latviešu valodā ar atšķirīgu nozīmi ir gan vārds **pārskats**, gan **pārskate**.

Pārskats – 'vispusīgs, vispārējs priekšstats, zināšanu kopums (par ko)', arī 'ziņojums par veikto', arī dokuments, kas 'satur noteiktā sistēmā sakārtotus datus (par kādu laikaposmu)', arī 'publiski darbības rezultātu demonstrējums'. Piemēram:

pārskats par iespējām, darbības pārskats, pārskata referāts, pārskata izstāde.

Pārskate – 'darbība, process → pārskatīt'. Piemēram:

apvidus pārskate, lēmuma pārskate.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 6.1 sēj. Rīga : Zinātne, 1986, 393. Un 394. lpp.)

- **Skolēni vai skolnieki?**

Skolēni ir skolas audzēkņi un audzēknes.

Skolnieki ir skolas audzēkņi (zēni).

Skolnieces ir skolas audzēknes (meitenes).

Tātad, ja ir nepieciešams uzrunāt tādas klases audzēkņus, kurā mācās gan zēni, gan meitenes, ir jālieto vārds **skolēni**. Ja klasē būtu tikai meitenes, daudzskaitlī varētu lietot vārdu **skolnieces**, ja klasē būtu tikai zēni, attiecīgi varētu lietot vai nu vārdu **skolnieki**, vai **skolēni**.

- **Sertifikāts vai licence?**

Licence ir

1) 'valsts institūciju izdota atļauja uzsākt kādu nodarbošanos, piem., tirgoties ar noteiktām precēm, ievest no ārzemēm vai izvest uz ārzemēm preces';

2) 'dokumentāri apstiprināta atļauja realizēt un izmantot patentētu izgudrojumu';

3) 'dokumentāri apstiprināta atļauja (ko darīt), piemēram, medīt'.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 427. lpp.)

Sertifikāts ir

1) 'valsts aizņēmuma zīme';

2) 'rakstisks apliecinājums par piešķirtām pilnvarām, kvalifikāciju, iegūto izglītību, tehnikas (lidmašīnas, kuģa u. c.) derīguma ekspluatācijai, pārtikas produktu un ārstniecības preparātu kvalitāti u. c.';

3) 'dokuments, kas apliecina dārgmetāla raudzi'.

(*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Avots, 2005, 700. lpp.)

Tātad **licence** ir atļauja darboties, bet **sertifikāts** – apliecinājums kaut kam.

○ **Kas ir saitiņa?**

Saitiņa ir darbības vārds, kas vairāk vai mazāk ir zaudējis savu leksisko nozīmi un galvenokārt norāda uz teikuma priekšmeta un izteicēja daļu saistību. Visbiežāk par saitiņu lieto darbības **vārdu būt (ir, nav, bija, nebija, būs, nebūs)**:

*Diena **nebija** skaista, debess **ir** dzidra.*

Retāk par saitiņu lieto **kļūt, tapt, tikt** (arī visās formās – *netapa, netika, nekļuva, nekļūs*):

*Dienas **kļūst** gaišākas, naktis **top** īsākas.*

Reizēm par saitiņu lieto arī **šķīst, likties, palikt**:

*Dienas **liekas** garākas, naktis **šķīst** īsākas.*

○ **Starp citu vai starpcitu?**

Latviešu valodā ir iespraudums **starp citu**, ko raksta atsevišķi divos vārdos *starp citu* (nevis vienā vārdā *starp citu*) un lieto, lai norādītu uz to, kas nav galvenais.

○ **Širmis vai aizslietnis?**

Vārds **širmis** ir ģermāņu cilmes barbarisms, kura vietā latviešu literārajā valodā kāda priekšmeta norobežošanai vai aizklāšanai ir lietojams vārds **aizslietnis**.

○ **Spams vai surogātpasts?**

Vārdam *spams* atbilstošu latvisku vārdu var atrast gan terminoloģijas portālā, gan arī *Preses lasītāja svešvārdu vārdnīcā*. Terminoloģijas portālā dots termins **surogātpasts**, kas skaidrots – 'elektroniskais liekpasts vai nevēlama un uzbāzīga intereškopu apziņošana, kas ne tikai tērē klientu laiku, spiežot tos lasīt nevajadzīgu e-pastu, bet arī aizņem lielu tīkla joslas platumu'. (Termins LZA TK apstiprināts 1999, gadā.)

Preses lasītājā svešvārdu vārdnīcā vārds **spams** skaidrots: 'elektroniskais surogātpasts, nesankcionētas reklāmas surogātvēstules elektroniskajā pastā' (Rīga : Nordik, 2004, 441. lpp.).

Vārdu **spams** gan neiesakām lietot, jo tā vietā ir atbilstošs šī jēdziena latviskais apzīmējums **surogātpasts**. Turklāt sarunvalodā vēl pagaidām nav nostiprinājies 2004. gada jaunvārds **mēstule**, kas arī apzīmē surogātpastu.

- **Vai ir pareizi lietot vārdu smirģelis?**

Vārda **smirģelis** lietojumam nekāda ierobežojuma nav.

Smirģelis (2. nozīme) ir 'slīpēšanai, pulēšanai, asināšanai paredzēts materiāls, kas ir sacementēts, piemēram, no sasmalcināta granīta'.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 54. lpp.)

- **Zobu suka vai zobu birste?**

Latviešu literārajā valodā pareizais savienojums ir **zobu suka**. Vārds **birste** ir ģermānisms, kura lietošana oficiālos tekstos nav vēlama.

Suka ir 'rīks (tīrīšanai, mazgāšanai), kas sastāv no plāksnes, kurā ir iestiprināti samērā tievi (saru, stiepļu) elementi, un dažkārt no kāta':

Matu suka. Zobu suka.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7.2 sēj. Rīga : Zinātne, 1991, 272. lpp.)

- **Zāliens vai zālājs?**

Gramatiski pareizas ir abas formas.

Zālājs ir 'ar zālaugiem aizņemta platība; arī zālaugu kopums kādā platībā. *Dabisks zālājs. Sēts zālājs*. Ilggadīgie *zālāji* (lauks.) – kultivētas pļavas vai ganības, kuras izmanto daudzus gadus bez pāraršanas.'

Zāliens ir 'īpaši ierīkots, ar zālaugiem apsēts zemes gabals', piemēram, *pie mājas parasti ierīko zālienu*.

(Sk. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 8. sēj. Rīga : Zinātne, 1996, 575. lpp.)

- **Kādas nozīmes ir vārdam vīza?**

Vārdam **vīza** ir divas nozīmes:

1) dokumenta uzraksts, kas apstiprina tā patiesumu, piešķir tam spēku vai nosaka tā turpmāku virzību;

2) atzīme pasē, ka atļauts iebraukt valstī, no tās izbraukt vai to šķērsot.

(*Svešvārdu vārdnīca*. Rīga : Jumava, 1999, 833. lpp.)

- **Ārkārtas vai ārkārtējs?**

Ārkārtas – tāds, kas notiek ārpus kārtas, neparastā veidā vai laikā; tāds, kas paredzēts īpašam nolūkam. Piemēram: *ārkārtas sēde, ārkārtas kongress vai sapulce.*

Ārkārtējs – pilnīgi neparasts, negaidīts, neparedzēts, vēl nebijis, nepiedzīvots. Piemēram: *ārkārtējs gadījums vai notikums.*

- **Bojāts vai iebojāts mandarīns?**

Vārds **bojāts** ir ciešamās kārtas pagātnes lokāmais divdabis, kuru veido no darbības vārda *bojāt* un kura nozīme ir 'padarīt sliktāku, mazvērtīgāku vai nelietojamu', savukārt vārds *iebojāts* ir ciešamās kārtas pagātnes lokāmais divdabis, kuru veido no darbības vārda *iebojāt* un kura nozīme ir 'mazliet, arī vietumis sabojāt'. Tātad – pareizi ir abi varianti, to vienīgā jēdzieniskā atšķirība ir bojājuma pakāpe.